

U.2002.1820H

Påbud til ejere af ejendomme i det åbne land om rensning af husspildevand ikke ugyldigt. For andre ejere afvisning af sagen pga. overskridelse af søgsmålsfrist.

Forvaltningsret 12.2, 123.3 og 1.5 - Miljøret 1.3.

Lemvig Kommune K udstedte den 6. oktober 1994 til 4 ejere af ejendomme beliggende i det åbne land, som gennem dræn og/eller vandløb udledte husspildevand til Ferring Sø, påbud i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 4, jf. stk. 1, om at etablere rensningsanlæg, som kunne rense spildevandet bl.a. til et niveau på 2 mg fosfor pr. liter. Formålet med dette krav, som blev stillet til ca. 150 ejere af ejendomme, der udledte spildevand til Ferring Sø, var at begrænse tilledning af fosfor til søen, således at den fastsatte vandkvalitetsmålsætning kunne opfyldes. I påbudsskrivelsen henvistes til lovens § 101, stk. 1, hvorefter søgsmål til prøvelse af en afgørelse skal anlægges inden 6 måneder. Fristen for efterkommelse af påbuddene og fristen for søgsmål blev efterfølgende flere gange forlænget af K, senest ved skrivelse af 7. maj 1996 til den 1. juli 1996. Den 2. maj 1996 udstedte K tilsvarende påbud til 4 ejere af ejendomme, som udledte husspildevand til den noget mindre sø Søndre Vese. Den 29. oktober 1996 anlagde de 8 ejere retssag mod K med påstand om anerkendelse af, at de meddelte påbud var ugyldige (for Højesteret omfattede sagen kun 3 af ejendommene med udledning til Søndre Vese). For så vidt angik de 4 ejere af ejendomme med udledning til Ferring Sø afvistes sagen som anlagt for sent, idet det bl.a. udtaltes, at der ikke var grundlag for at antage, at fristen i § 101, stk. 1, ikke finder anvendelse, når det gøres gældende, at et påbud udstedt i medfør af § 30, stk. 4, jf. stk. 1, er ugyldigt.[1] For så vidt angik ejerne af ejendomme med udledning til Søndre Vese blev K frifundet, idet det bl.a. udtaltes, at et påbud efter § 30, stk. 4, jf. stk. 1, vel beror på en konkret vurdering, men i et tilfælde som det foreliggende kunne træffes på grundlag af almindeligt anerkendte normtal for miljøbelastningen, at betingelserne for at udstede påbud på dette grundlag - at ejendommens afløbsforhold er oplyst, at der er fastsat en vandkvalitetsmålsætning for recipienten, som ikke er opfyldt, og at ejendommens spildevand bidrager til forureningen - var til stede, at formuleringen af § 30, stk. 1, ikke gav grundlag for at antage, at et påbud ikke kunne gives ved angivelse af grænseværdier, og at det ikke var godtgjort, at udgifterne ville stå i misforhold til formålet.[2]

H.D. 28. maj 2002 i sag I 514/2000

Terkel Arnbjörn, Klaus Eskesen, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen, Bent Skafsgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo (adv. Henrik Lindebod, Lemvig

mod
Lemvig Kommune (adv. Christian Nielsen, Lemvig).

Vestre Landsrets dom 25. september 2000 (10. afd.)

(Kristian Petersen, Ole Græsbøll Olesen, Claus Madsen (kst.)).

Denne sag, der er anlagt den 29. oktober 1996, drejer sig om, hvorvidt nogle påbud om ændring af afløbsforholdene på nogle enligt liggende ejendomme er gyldige. Sagsøgerne, Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen, Bent Skafsgaard, Klaus Lybecker Eskesen, Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo, ejer alle ejendomme i det åbne land, og påbuddene, der er udstedt med henblik på en forbedring af miljøtilstanden i Ferring Sø og Veserne, angår alene husspildevand. Det er sagsøgte, Lemvig Kommunes, opfattelse,

at sagsøgerne Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard udleder spildevand til Ferring Sø, medens de øvrige sagsøgere efter sagsøgtes opfattelse udleder spildevand til den noget mindre sø Søndre Vese. Ferring Sø har afløb gennem Veserne, herunder Søndre Vese, til Limfjorden.

Under sagen har sagsøgerne nedlagt påstand om, at sagsøgte skal anerkende, at de af sagsøgte oprindeligt udstedte påbud af 6. oktober 1994 til sagsøgerne Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard og de til sagsøgerne Klaus Lybecker Eskesen, Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo udstedte påbud af 2. maj 1996 er uforbindende for hver af sagsøgerne.

Sagsøgte har over for sagsøgerne Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard nedlagt påstand om principalt afvisning, subsidiært frifindelse. Sagsøgte har over for de øvrige sagsøgere nedlagt påstand om frifindelse.

Sagsøgerne Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard har over for sagsøgtes påstand om afvisning nedlagt påstand om frifindelse.

Sagens nærmere omstændigheder er bl.a. følgende:

Ringkjøbing Amt udarbejdede i 1985 en recipientkvalitetsplan. Af planen, der blev stadfæstet af Miljøstyrelsen i 1987, fremgår bl.a., at Ferring Sø har et

1821

areal på 320 ha., og at Søndre Vese har et areal på 32,5 ha. I planen er den foreløbige målsætning for begge søer beskrevet som område med særlige kvaliteter, der bør beskyttes (fiskegydevand), med søforureningsgrad for Ferring Sø som en ren sø med en sigtedybde større end 3 m (A) og for Søndre Vese som eutrofieret sø med sigtedybde mellem 1 og 3 m (B). Status for søforureningsgraden i 1978/79 var efter recipientkvalitetsplanen for begge svarende til stærkt eutrofierede søer med en sigtedybde på mindre end 1 m (C). I recipientkvalitetsplanen blev Ferring Sø omfattet af planens »målsætning med skærpede krav«, kategori A₁ (»særligt naturvidenskabelige interesseområder«), der i planen beskrives som »søer, hvor særlige naturelementer ønskes beskyttet«. Såvel Ferring Sø som Søndre Vese blev omfattet af planens »basismålsætning«, kategori B (»Naturligt og alsidigt dyre- og planteliv«), der i planen beskrives som »søer, hvor spildevandstilførsel og andre kulturbetingede påvirkninger ikke eller kun svagt påvirker det naturlige og alsidige dyre- og planteliv i forhold til basistilstanden«.

Af recipientkvalitetsplanen fremgår bl.a. yderligere:

»...

Som et minimum bør der fastsættes krav om den gennemsnitlige sigtedybde i perioden 1. maj - 1. oktober. Sigtedybden vil normalt være afhængig af den gennemsnitlige total fosfor koncentration i søvandet i samme periode.

Når man kender søens volumen og vandgennemstrømning samt tilledning og afstrømning af fosfor til søen kan man beregne middel totalfosforkoncentrationen ved hjælp af nogle simple sømodeller. Der henvises til miljøstyrelsens vejledninger: Tilsyn med søer og supplement til tilsyn med søer.

...

Der findes i dag ikke tilstrækkelig viden om søerne i Ringkjøbing amtskommune til at fastsætte individuelle kvalitetskrav.

Foreløbigt foreslås, at søer målsat som natursøer (A) bør have en tilstand svarende til søforureningsgrad A, mens søer med basismålsætningen (B) bør have en tilstand svarende til søforureningsgrad B.

...«

Planen indeholder ikke bemærkninger om spildevand fra ejendomme i det åbne land.

Den 20. marts 1990 afholdt repræsentanter for Ringkjøbing Amt, Thyborøn-Harboøre Kommune og sagsøgte møde vedrørende Ferring Sø. Af mødereferatet fremgår bl.a.:

» . . .

Der blev enighed om, at det videre arbejde får følgende kommissorium:

Arbejdsgruppen skal udarbejde handlingsplan for hvilke tiltag, der skal til for at Ferring søs målsætning kan opnåes, samt den hermed forbundne økonomi. Arbejdsgruppen består af teknikere fra amtskommunen samt Lemvig og Thyborøn-Harboøre kommuner.

. . .

Endvidere blev der enighed om at arbejde sideløbende med to handlingsplaner:

1. Søhandlingsplan

Amtskommunen færdiggør en detaljeret opgørelse af kilderne til fosforbelastningen på søen. Samtidig undersøges sedimentets indflydelse på belastningen for at klarlægge, hvorvidt denne eventuelle belastning i sig selv på længere sigt vil umuliggøre en opfyldelse af søens målsætning. Såfremt der er en mulig teknisk løsning på problemerne, foretages en økonomisk vurdering, og sagen forelægges til politisk behandling.

Såfremt undersøgelserne viser, at der ikke findes en teknisk løsning på problemerne, forelægges sagen til politisk behandling af spørgsmålet om fastsættelse af en opnåelig målsætning og den hermed forbundne økonomi.

2. Plan for gennemførelse af allerede fastsatte retningslinier

Lemvig kommune forestår:

. . .

- Gennemgang af ejendomme i oplandet til Ferring sø i perioden indtil medio 1991 med henblik på at ændre direkte udledninger af spildevand til nedsivning eller indirekte udledning.

. . .«

Den 10. juni 1991 blev der afholdt yderligere møde mellem repræsentanter for sagsøgte og amtet om vandløbene i oplandet til Limfjorden og Nissum Fjord samt Ferring Sø. Af mødereferatet fremgår bl.a.:

» . . .

Hans Larsen indledte mødet med at fastslå, at forureningstilstanden i vandløbene i Lemvig kommune er meget dårlig, og at målsætningerne i henhold til Recipientkvalitetsplanen 1985 derfor kun er opfyldt i ringe omfang.

Amtets udvalg for teknik og miljø ønsker derfor at indgå i et samarbejde med Lemvig kommune om udarbejdelse af en handlingsplan for forbedring af miljøtilstanden i kommunens vandløb.

Vandløbsrapporten.

. . .

I forbindelse med udarbejdelsen af »Forureningskort 1989« over forureningstilstanden i alle vandløbene i amtet, er lavet en opgørelse på kommunebasis. Her ligger Lemvig kommune på sidstepladsen, idet knap halvdelen af stationerne i kommunen er bedømt som ret strækt til overordentlig stærkt forurenet . . .

Årsagen er hovedsagelig udledning fra landbrug samt udledning af spildevand fra enkeltliggende ejendomme. Hertil kommer afstrømning fra markerne. Problemerne forstærkes af de naturgivne forhold med leret

1822

jordbund, der hindrer nedsivning, samt det forhold at vandløbene generelt er små med ringe vandføring og derfor følsomme overfor selv små udledninger.

Det er amtets opfattelse, at en opfyldelse af vandløbenes målsætning selvfølgelig kræver stop for alle ulovlige landbrugsudledninger, men derudover er det nødvendigt med ordnede kloakforhold på alle enkeltliggende ejendomme, dvs. en velfungerende septiktank som tilføres alt spildevand og som tømmes en gang årligt. For at sikre opfyldelse af målsætningen i de små B1 og B2 målsatte vandløb vil det i mange tilfælde være nødvendigt at afskære alle direkte udledninger.

. . .

Lemvig Kommunes tiltag.

. . .

Kommunen har desuden nu gennemgået alle landbrugsejendomme i oplandet til Ferring sø, men mangler gennemgang af alle enkeltliggende ejendomme.

. . .

Ferring sø.

. . .

Lene Bast oplyste, at tilsynet med landbrugsejendommene er afsluttet. Opbevaringskapaciteten for husdyrgødning er undersøgt. Endvidere er opbevaring af ensilage og afløb fra malkeum undersøgt. Endelig er afløbsforholdene for husholdningsspildevand undersøgt.

Asbjørn Frederiksen oplyste, at kloaktilsynet på de øvrige ejendomme i det ukloakerede område endnu ikke er påbegyndt, samt at tilsynet ikke kan forventes afsluttet før om et år.

. . .

Mette Breinholt meddelte, at oplysningerne fra kommunens landbrugs- og kloaktilsyn skal indarbejdes i den kildeopsplittingsrapport, der skrives af Hedeselskabet . . . Rapporten kan først færdiggøres når resultaterne af kloaktilsynet på samtlige enkeltliggende ejendomme foreligger.

Asbjørn Frederiksen anførte, at det måtte være muligt at anvende erfaringstal til beregning af bidraget fra spredt bebyggelse.

. . .

På den baggrund blev det besluttet, at Mette Breinholt skulle undersøge, om Hedeselskabet kan lave en rimelig kildeopsplitning på baggrund af de resultater, der foreligger nu.

. . .«

Den nævnte kildeopsplittingsrapport udarbejdet af Hedeselskabet forelå i august 1991. Det fremgår, at formålet med rapporten var at foretage en kildeopsplitning af tilførslerne af næringsstofferne kvælstof og fosfor til Ferring Sø, der i 1989 var en af Danmarks mest eutrofierede søer, for bl.a. at vurdere mulighederne for indgreb. Tilførslen af disse stoffer er i rapporten opdelt efter markbidrag, gårdbidrag og spildevandsbidrag. Gårdbidraget er i rapporten beregnet som forskellen mellem den samlede tilførsel til søen og summen af den beregnede tilførsel af spildevand og markbidrag. Det fremgår, at udledningen af kvælstof og fosfor fra landbrugsjord er beregnet på grundlag af litteraturværdier, da der ikke er foretaget lokale målinger. Den samlede fosfortilførsel til Ferring Sø er i rapporten angivet til 2.170 kg pr. år, hvoraf markbidraget udgør 439-550 kg, gårdbidraget 620-731 kg. og spildevandsbidraget 1.000 kg. pr. år. Af spildevandsbidraget hidrører 340 kg. pr. år fra den spredte bebyggelse.

På en forespørgsel fra sagsøgerens advokat har Ringkjøbing Amt i en skrivelse af 15. marts 1995 nærmere redegjort for blandt andet grundlaget for beregningerne af udledningerne fra den spredte bebyggelse. Heri hedder det bl.a.:

» . . .

Til grundlag for beregningerne bruges begrebet personækvivalent (PE). De officielle værdier for en PE er - ifølge »Bekendtgørelse om spildevandstilladelser mv. efter miljøbeskyttelseslovens kapital 3 og 4« - 4,4 kg kvælstof pr. person pr. år, og 1,5 kg fosfor pr. person pr. år. De samme værdier var gældende i 1991.

Desuden skal der tages hensyn til en vis rensning fra ejendomme med septiktank. Denne rensning regnes for typisk at være 10% for både kvælstof og fosfor.

I opgørelsen fra Lemvig kommune er der specifikt nævnt 164 ejendomme, med 377 personer. For 18 af disse ejendomme er antallet af beboere ikke nævnt. Det er uklart hvorfor dette ikke er opgjort af kommunen, men en kontrolopringning til kommunen gav, at 5 af ejendommene er ubeboede, 6 er helårsbeboelser, mens 7 er fritidsbeboelser. Miljøstyrelsen har fastsat regler for beregning af antallet af PE pr. ejendom, hvis det faktiske antal beboere er ukendt: 1,1 PE pr.

ejendom for fritidsbeboelser og 2,8 PE for helårsbeboelser. Resultatet bliver 401,5 PE fra alle 164 ejendomme. Tages der hensyn til de 10% rensning, medfører dette en beregnet belastning på 1590 kg kvælstof pr. år og 542 kg fosfor pr. år.

...«

I 1991 modtog sagsøgerne alle påbud fra sagsøgte om at ændre afløbsforholdene fra deres respektive ejendomme. Disse påbud blev påklaget til Miljøstyrelsen, som den 15. september 1993 traf følgende afgørelse:

»...

Miljøstyrelsens afgørelse.

Da det ikke af sagen fremgår at en i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 20 kompetent myndighed i henhold til reglerne i loven har påbudt ændring af et lovligt etableret nedsivningsanlæg afvises sagen og hjemvises til eventuel fornyet behandling af den myndighed, der jf. bekendtgørelse nr. 139 af 15. april 1980 kunne meddele tilladelse til anlægget.

1823

Ligeledes er der heller ikke for ejendomme, der udleder spildevand til vandløb, søer eller havet meddelt påbud efter reglerne i lovens § 30.

...«

Der var den 31. marts 1992 blevet afholdt et møde mellem teknik- og miljøudvalgene fra sagsøgte, Thyborøn-Harboøre Kommune og Ringkjøbing Amt. Det hedder i mødereferatet bl.a.:

»...

Det blev besluttet, at Lemvig og Thyborøn-Harboøre kommuner inden den 1. juni 1992 udarbejder forslag, med udgangspunkt i Ringkjøbing amtskommunes oplæg, til reduktion af fosforbelastningen af Ferring sø. Af forslagene skal fremgå rensningsgrader, økonomi og tidsplan for gennemførelsen af tiltagene. Eventuelle alternative forslag til nedbringelse af fosforbelastningen skal gennemarbejdes på lignende måde. Forslagene fremsendes til Ringkjøbing amtskommune.

...«

Den 1. juni 1992 fremsendte sagsøgte sit forslag til amtet. Heraf fremgår bl.a.:

»...

Hvor ejendomme i det åbne landområde ikke kan løse spildevandproblemerne ved nedsivning, vil de blive stillet følgende udledkrav:

BI5	:	max. 20 mg/l.
p	:	max. 2 mg/l.
Ammoniak	:	max. 2/4 mg/l (sommer/vinter)

En forudsætning for indstillingen er naturligvis, at Thyborøn-Harboøre kommune gennemfører den foreslåede P reduktion for Vejlbj by enge, samt afskærer spildevandet fra alle fritliggende ejendomme i oplandet.

...«

På et møde den 19. juni 1992 mellem repræsentanter for de to kommuner og amtet blev det bl.a. besluttet, at sagsøgte skulle iværksætte sit eget forslag til nedbringelse af belastningen i kommunens opland.

Den 15. oktober 1993 skrev sagsøgte herefter følgende til hver af sagsøgerne:

»Vedr. afløb fra ejendomme i Ferring sø området.

Lemvig kommune har tidligere fremsendt et påbud til Dem om ændring af afløbsforholdene fra Deres ejendom. I påbudet er der desværre henvist til miljøbeskyttelseslovens paragraf 19 og 68,c som efter Miljøstyrelsens afgørelse ikke giver ret til at få afløbsforholdene ændret, og det udstedte påbud er derfor ugyldigt, og kan således betragtes som bortfaldet. Vi skal stærkt beklage denne fejl.

Igennem en længere årrække er miljøtilstanden i Ferring sø blevet stadig dårligere; i de sidste år med badeforbud til følge. Lokale beboere i oplandet til søen har i samme periode set med dyb bekymring på søens

udvikling, og har kunnet konstatere, at et tidligere blomstrende fiskeri i søen er svundet ind til næsten ingenting.

Ringkjøbing Amtskommune har i samarbejde med de to kommuner, - Lemvig og Thyborøn-Harboøre - lavet grundige undersøgelser for at vurdere mulighederne for at vende udviklingen i søens forureningstilstand og på længere sigt genskabe en sø med mulighed for fiskeri, badning m.v. til glæde for såvel lokale beboere som de mange turister i området.

Den dårlige miljøtilstand i søen i dag med badeforbud vurderes af fagfolk som værende en meget alvorlig trussel mod turismen i området.

De to kommuner har i samarbejde med amtskommunen vedtaget en handlingsplan for genopretning af miljøtilstanden i Ferring sø.

Den samlede vurdering fra Ringkjøbing Amtskommune i foråret 1992 sagde, at det var nødvendigt at reducere den samlede fosfortilledning til Ferring sø fra nu ca. 2500 kg årligt til max. 1200 kg årligt. Dette indebærer, at tilledningen af fosfor fra ejendommene i det åbne land skal reduceres fra nu 340 kg til max. 50 kg årligt. For at nå en så stor reduktion er det nødvendigt med en renovering af ejendommens afløbsforhold. Denne renovering er en del af aftalen mellem kommunerne og amtskommunen for at nå målet for Ferring sø.

Dette mål ønsker Lemvig kommune stadig at nå, og ønsker desuden ikke at løbe fra indgåede aftaler.

Lemvig kommune fastholder derfor, at det er nødvendigt med en renovering af afløbsforholdene. Der er siden det udstedte påbud om renovering på Deres ejendom kommet mange alternative løsningsmuligheder til, som måske i dag både lettere og billigere vil kunne løse problemerne på Deres ejendom.

...

Hvis vi ikke hører fra Dem, vil vi i løbet af et stykke tid med hjemmel i miljøbeskyttelseslovens paragraf 30 starte sagen op forfra, idet den indgåede aftale mellem de to kommuner og amtet skal holdes til gavn for Ferring sø.«

Amtet vedtog den 16. december 1993 Regionplan 1993, hvoraf bl.a. fremgår:

»...

3.4 Vandområder

...

Søer og vandløb

3.4.5

Der udpeges søer med basismålsætning B og vandløb med basismålsætning som vandløb uden fiskevandsinteresse B0, gyde- og/eller yngelovpækstområde for laksefisk B1, laksefiskevand B2 og karpefiskevand B3 som angivet i bilag 1.

3.4.6

For ikke målsatte vandløb gælder som udgangspunkt

1824

den målsætning, der er betinget af vandløbets naturlige baggrundstilstand.

3.4.7

Det skal fremgå af kommuneplanerne,

a. at søer med basismålsætning skal have naturligt og alsidigt plante- og dyreliv, som er upåvirket eller kun svagt påvirket af næringssalte og organiske stoffer m.v. og en sigtedybde på mindst 1-3 m som gennemsnit for perioden 1/5 - 1/10,

b. at B-målsatte vandløb kun må være svagt påvirket af næringssalte, organiske stoffer, okker m.v. og af vandindvinding,

...

Redegørelse.

...

Søer og vandløb med basismålsætning

...

Amtsrådet vil administrere blandt andet miljøbeskyttelsesloven, vandløbsloven, vandforsyningsloven, okkerloven og naturbeskyttelsesloven således,

...
 ...
 - at der ikke gives tilladelse til nye udledninger af spildevand til B1-målsatte vandløb, med en medianminimumsvandføring mindre end 200 l/s,

- at tilladelse til at udlede spildevand til øvrige basismålsatte vandløb betinges af, at vandet renses, og at eksisterende udledninger om nødvendigt justeres således, at målsætningerne for vandkvaliteten kan opfyldes nedstrøms en fastlagt fortyndingszone,

...
 - at der ikke må forekomme direkte spildevandsudledning til A-målsatte vandløb,

...
 - at de fastlagte fosforkvoter (bilag 1) for søerne ikke overskrides, og

- at der kan foretages forbedringer af søer og vandløb for at opnå et naturligt plante- og dyreliv.

...
 Kommunalbestyrelserne opfordres til

...
 ...
 - at spildevandsafledning udenfor kloakopland enten sker ved nedsivning under hensyn til beskyttelse af grundvandsressourcerne, eller at spildevandet som minimum renses til et niveau, svarende til mekanisk-biologisk rensning, inden det udledes.

	Målsætning		Beskrivelse
Målsætning med skærpede krav	A1	Særlig naturvidenskabeligt interesseområde	Søer, hvor særlige naturelementer ønskes beskyttet.
	A2	Badevand	Søer, som skal kunne anvendes til badning.
Basismåling	B	Naturligt og alsidigt dyre- og planteliv	Søer, hvor spildevandstilførsel og andre kulturbetingede påvirkninger ikke eller kun svagt påvirker et naturligt og alsidigt dyre- og planteliv i forhold til basistilstanden.

1825

Målsætning med skærpede krav - A:

A1: A1-målsætning anvendes for søer, der tilstræbes friholdt for enhver kulturpåvirkning (naturvidenskabeligt referenceområde) samt søer, der af hensyn til bevarelse af særlige biologiske, geologiske, kulturhistoriske eller landskabelige værdier kræver særlig beskyttelse.

Der stilles krav til vandkvaliteten i A1-målsatte søer.

- Sigtdybden i perioden 1. maj til 1. oktober skal være større end 3 meter. I lavvandede søer, hvor den største dybde er mindre end 3 meter, skal der i samme periode være sigt til bunden overalt.

- Søvandets indhold af totalfosfor, beregnet som årgennemsnit, må ikke overstige 0,040 mg P/l.

...
 Basismålsætning - B er fastlagt som den generelle målsætning af søerne i amtet. En sø vil opfylde denne målsætning, hvis den kun er svagt belastet af spildevandstilførsel eller af anden kulturpåvirkning. Basismålsætningen skal sikre et alsidigt dyre- og planteliv i søerne, og der knytter sig en række kvalitetskrav til tilstandsvariable, der beskriver disse søers økologiske tilstand.

Nedenfor er der opstillet en prioriteret rækkefølge af den indsats, som er nødvendig at gennemføre, for at en række vandløb og søers målsætning kan opfyldes, og det overordnede mål kan opfyldes. Det er dog en forudsætning for krav til eventuelle ændringer, at udledningerne er årsag til, at målsætningen ikke er opfyldt.

1. I oplandet til mindre vandløb med målsætning A, B0 og B1, samt eventuelt strækninger der ligger opstrøms herfor uanset målsætning, skal der etableres nedsivning eller rensning svarende til mekanisk-biologisk niveau.

...
 3. I oplandet til alle vandløb, hvor målsætningen ikke er opfyldt på grund af spredt bebyggelse, skal der etableres nedsivning eller rensning svarende til mekanisk-biologisk niveau.

4. Alle udledninger fra spredt bebyggelse til A-målsatte søer og til mindre A-målsatte vandløb skal afskæres.

5. Alle ejendomme i Ringkjøbing Amtskommune udenfor kloakopland skal etablere nedsivning eller rensning svarende til mekanisk-biologisk niveau.

...«

Af bilag 1 til Regionplan 1993 fremgår bl.a.:

»Beskrivelse af målsætninger for søer

Målsætningerne af søerne er foretaget i overensstemmelse med Miljøstyrelsens vejledning i recipientkvalitetsplanlægning for vandløb og søer, vejledning nr. 1, 1983.

Ved målsætningen er søerne opdelt i grupper efter den art og det omfang af kulturpåvirkning, som den enkelte sø tillades udsat for:

- Sigtdybden i perioden 1. maj til 1. oktober skal være større end 1 meter i søer med en gennemsnitsdybde på under 3 meter og større end 2 meter for søer med en gennemsnits dybde på over 3 meter.

- Søvandets indhold af totalfosfor som årgennemsnit må ikke overstige 0,075 mg P/l i en ligevægtssituation uden intern fosforbelastning (frigivelse af ophobet fosfor fra søbunden til søvandet). Et fosforniveau på 0,075 mg P/l vurderes at være så lavt, at en sigtdybde på 1 meter vil kunne opnåes for de fleste søer, men for enkelte søer kan det blive nødvendigt at nedbringe fosforniveauet yderligere, hvis basismålsætningen skal opfyldes.

...«

Det fremgår videre af bilaget, at det totale fosforindhold i Ferring Sø var 0,462 mg/l og i Søndre Vese 0,347 mg/l, at søerne var målsat til henholdsvis niveau A1/B og niveau B, og at målsætningen for begge søer ikke var opfyldt.

Vedrørende sagsøgerne Terkel Arnbjørn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard, der alle efter sagsøges opfattelse udleder spildevand til Ferring Sø:

Sagsøgte sendte den 6. januar 1994 følgende skrivelse til Terkel Arnbjørn:

»FORVARSEL OM PÅBUD

Vedr. afløb fra ejendommen Stamphøjvej 21, Ferring, 7620 Lemvig.

Lemvig kommune har tidligere fremsendt et påbud til Dem om ændring af afløbsforholdene fra Deres ejendom. I påbuddet var der henvist til miljøbeskyttelseslovens § 19 og 68, som ikke giver ret til at kræve afløbsforholdene ændret, og det udstedte påbud er derfor, som tidligere meddelt, ophævet.

Kommunen agter at udstede et nyt påbud i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 30 stk. 4 (kopi vedlagt).

Baggrunden for kravet om ændring af afløbsforholdene er en dårlig vandkvalitet i Ferring sø og Veserne, som hovedsageligt skyldes for store tilledninger af fosfor. Ringkjøbing amtskommune har beregnet, at søen årligt kan klare en fosfortilledning på 1200 kg, hvis der skal opnås et naturligt og alsidigt liv i søen. Denne mængde svarer stort set til, hvad der naturligt tilledes fra markarealer m.v.

Dette betyder blandt andet, at fosforudledningerne fra samtlige husstande i det åbne land skal nedbringes til 50 kg fosfor om året, hvilket svarer til at spildevandet maksimalt må indeholde 2 milligram fosfor per liter (kopi af handlingsplanen vedlagt).

Også af hensyn til vandkvaliteten i vandløbet Hestbæk er det nødvendigt med en bedre rensning, således at der udledes mindre ammonium og organisk stof. Vandløbet lever i dag ikke op til målsætningen som fiskevand på grund af spildevandsudledninger.

Deres afløbssystem består i dag af en ca. 2000 l stor septiktank, hvortil alt husspildevand ledes, afløbet fra septiktanken ledes i et dræn. Dette betyder at der udledes en betydelig mængde fosfor. Afløb fra en septiktank indeholder normalt 20-25 mg fosfor per liter, eller lidt mindre såfremt der anvendes fosfatfrie vaskemidler.

Kommunen mener derfor at det er nødvendigt at påbyde Dem at etablere et nyt afløbssystem inden den 1. maj 1994, bestående af en mekanisk/biologisk rensning med fosforfældning, således at det udledte spildevand indeholder højst 2 mg fosfor per liter, 2 mg ammonium om sommeren, 4 mg ammonium om vinteren samt 20 mg B15 (iltforbrugende stoffer) per liter. De kan læse mere om rensningsmuligheder m.v. i vedlagte »Vejledning om spildevand i det åbne land«.

Inden der træffes beslutning om påbud, har De ret til at komme med en udtalelse. Især bedes oplyst, hvilke omkostninger, fordele og ulemper en eventuel påbudsbeslutning vil have for Dem. Samtidig bedes oplyst, om forbedring af spildevandsafledningen kan løses ved en alternativ metode. Deres eventuelle bemærkninger bedes fremsendt til Teknisk forvaltning inden 4 uger.

...«

For så vidt angår Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard, afgav sagsøgte ved skrivelser af henholdsvis 4. og 6. januar 1994 tilsvarende forvarsler om påbud med en beskrivelse af afløbsforholdene på den enkelte sagsøgers ejendom.

Efter henvendelser fra flere af disse sagsøgere udstedte sagsøgte den 6. oktober 1994 følgende påbud til Terkel Arnbjörn:

1826

»Vedr. forbedring af afløbsforhold på ejendommen Stamphøjvej 21, Ferring, 7620 Lemvig.

Ved brev af 6. januar 1994 fik De et forvarsel om forbedring af ejendommens afløbsforhold af hensyn til ønsket om en forbedring af miljøtilstanden i Ferring sø og Veserne. Et tilsvarende varsel blev sendt til en del andre ejendomme i området.

Udvalget har på baggrund af indsigelser fra Dem og en række øvrige lodsejere ladet foretage analyser af spildevandsudledningerne fra 4 ejendomme, ligesom der har været afholdt møde med lodsejerrepræsentanter. Disse undersøgelser har medført, at kravet om forbedring af spildevandsanlæggene fastholdes.

Forvaltningen har ladet udtage to spildevandsprøver fra Deres ejendom, og kopi af analyseresultaterne er vedlagt til orientering. Der er tale om to stikprøver, som kun giver et øjebliksbillede af udledningen. Et mere reelt billede af forureningen fra septiktanke kan kun fås ved en meget omfattende prøveudtagning.

Fra forskellige (mere grundige) undersøgelser er de udledte stofmængder fra septiktanke velkendt, og til orientering er vedlagt kopi af side 45 i rapporten »Spildevandsforskning fra Miljøstyrelsen nr. 16/1990 - Septiktanke«.

Ifølge kommunens oplysninger har De endnu ikke foretaget ændringer af afløbssystemet. Det eksisterende afløbssystem består ifølge det oplyste af en 2000 liter septiktank, og spildevandet afledes via vandløbet Hestdal Bæk til Ferring sø. Et sådant afløbssystem fungerer ikke miljømæssigt forsvarligt under hensyntagen til målsætningen for vandløbet og Ferring sø.

De påbydes derfor at lade ejendommens afløbssystem ændre med en forbedret rensning snarest muligt, og inden den 1. maj 1995. Der skal etableres et anlæg, som kan rense spildevandet til et niveau på 2 milligram fosfor og 20 milligram B15 per liter (eller en udledt mængde på 0,35 kg fosfor og 3,5 kg B15 årligt). Ændringer skal udføres af en autoriseret kloakmester efter plan godkendt af Lemvig kommune.

Begrundelsen for påbuddet er:

1. Tilførslen af fosfor til Ferring sø skal begrænses mest muligt, og den indgåede handlingsplan for forbedring af miljøtilstanden i Ferring sø og Veserne fastsætter en samlet årlig fosforkvote for spredt bebyggelse på 50 kg. Da der i oplandet er ca. 145 ejendomme, og den årlige spildevandsmængde skønnes til gennemsnitligt 170 m³ per ejendom svarer dette til en udledt fosformængde på ca. 2,0 mg/l (eller en årlig udledt mængde på ca. 0,35 kg fosfor per ejendom).

2. Vandløbet er i regionplanen målsat til at have fiskevandskvalitet, hvilket betyder at B15-indholdet i vandløbet ikke må overstige 3 mg/l. Vandløbet opfylder ifølge »Vandmiljøredegørelse 1993« ikke målsætningen.

Husspildevand, som er rensset i septiktank har normalt et B15-indhold på ca 200 - 300 mg/l, og da det naturlige indhold i vandløb er ca. 2 mg/l skal husspildevandet altså fortyndes mindst 200 gange, hvis grænseværdien skal overholdes. En sådan fortynding skønnes ikke at kunne opnås i perioder med lav afstrømning.

Det krævede rensningsniveau for B15 svarer til, hvad der kan opnås med almindeligt kendte, moderne rensningsmetoder, f.eks. minirensningsanlæg, sandfilteranlæg, pileanlæg m.m.

Såfremt De vælger at erstatte det nuværende afløbssystem med et nedsivningsanlæg udført efter de herfor gældende regler, og dermed helt fjerner udledningen til vandløb, vil påbuddet også kunne anses for at være efterkommet.

Med henvisning til Deres brev af 3. februar 1994 skal oplyses, at et vandløb godt kan være målsat som gydevand for fisk, selv om vandløbet sommerudtørrer på den øverste strækning. Baggrunden herfor er at fiskenes gydeperiode er i vinterhalvåret, og at fiskeyngel i tilfælde af udtørring vil trække længere ned i vandløbet.

Udgifter til reovering af et privat spildevandsanlæg påhviler den, der er ansvarlig for anlægget, d.v.s. ejeren.

Påbuddet gives i henhold til § 30 stk. 4 i Lov nr. 358 af 6. juni 1991 om miljøbeskyttelse (kopi tidligere fremsendt), og afgørelsen kan ikke påklages til anden administrativ myndighed. Eventuelt søgsmål til prøvelse af afgørelsen skal ifølge lovens § 101 være anlagt inden 6 måneder.

På grund af det usædvanligt våde efterår er tidsfristen udskudt til 1. maj 1995, idet der så skulle være mulighed for at udføre arbejdet under gunstige vejrforhold. Af hensyn til tilstanden i Ferring sø bør arbejdet dog udføres snarest muligt.

...«

Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard modtog i det væsentlige tilsvarende påbud dateret samme dato, idet der dog ikke var udtaget prøver på de øvrige ejendomme, ligesom de enkelte påbud indeholdt en kortfattet beskrivelse af afløbsforholdene på den enkelte ejendom.

Sagsøgte modtog den 3. marts 1995 en skrivelse fra Terkel Arnbjørn angående en mulig løsning, idet det blev oplyst, at det var muligt, at det blev nødvendigt at anmode om en forlængelse af tidsfristen. Den 6. april 1995 skrev sagsøgte følgende til hver af de fire sagsøgere:

»Forlængelse af frist for forbedring af spildevandsanlæg på ejendommen . . .

I oktober 1994 gav Lemvig kommune Dem et påbud om forbedring af spildevandsanlægget på Deres ejendom, som skulle være forbedret inden den 1. maj 1995.

Landbrugets Rådgivningscenter har imidlertid på vegne af 5 lodsejere anmodet kommunen om en forlængelse af fristen. Dette ønske var begrundet i, at der

1827

verserer flere retssager vedrørende lignende sager, samt at Miljøministeren sandsynligvis i løbet af kort tid vil komme med nye regler vedrørende spildevandsforhold i det åbne land.

Udvalget har derfor på møde den 20. marts 1995 besluttet at forlænge påbudsfristen, således at spildevandsanlægget skal være forbedret inden den 1. oktober 1995, samt at kommunen vil acceptere, at fristen for anlæggelse af civilt søgsmål forlænges, med fristudløb den 7. september 1995.«

Herefter skrev sagsøgte den 6. september 1995 igen til hver af de fire sagsøgere. I de ligelydende skrivelser hedder det:

»Forlængelse af frist for efterkommelse af påbud om forbedring af spildevandsanlæg på ejendommen . . .

Lemvig kommune har ved brev af 6. oktober 1994 givet Dem et påbud om forbedring af ejendommens spildevandsanlæg. Fristen for etablering af anlægget er siden blevet forlænget til 1. oktober 1995.

Den ventede redegørelse fra Miljøministeren vedrørende spildevandsafledning fra spredt bebyggelse foreligger imidlertid ikke endnu, ligesom to byretsdomme vedrørende spildevandsanlæg i henholdsvis Ry og Lemvig kommuner er anket til Vestre Landsret.

Kommunen håber, at afgørelsen på disse sager eller Ministerens redegørelse vil gøre det helt klart, at kommunen har den fornødne lovhjemmel til at kræve spildevandsanlæggene forbedret, således at de sidste spildevandsanlæg i oplandet til Ferring sø og Vesperne kan etableres uden unødige retssager.

Udvalget for teknik og miljø har derfor på mødet den 4. september 1995 besluttet yderligere at forlænge fristen for efterkommelse af påbudet, således at spildevandsanlægget skal være udført inden den 1. maj 1996.

Samtidig har Udvalget besluttet at acceptere, at fristen for anlæggelse af et eventuelt søgsmål vedrørende påbudet forlænges til 1. maj 1996.

Denne afgørelse er truffet i henhold til § 30 stk. 4 i lov nr. 358 af 6. juni 1991 om miljøbeskyttelse, og kan ikke påklages til anden administrativ myndighed.«

Landbrugets Rådgivningscenter skrev den 1. april 1996 følgende til sagsøgte:

»Ved breve af 13. marts 1995 og 23. august 1995 rettede vi henvendelse til Dem angående ovennævnte sag på vegne af bl.a. Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard.

I brev af 5. september 1995 imødekom De vor anmodning af 23. august 1995 om forlængelse af de to frister for henholdsvis forbedring af spildevandsanlæggene og for indgivelse af civilt søgsmål.

...
Vedrørende ejendommene i oplandet til Ferring sø blev der meddelt en fristforlængelse til 1. maj 1996.

For samtlige påbud blev fristen for indgivelse af civilt søgsmål ligeledes fastsat til 1. maj 1996.

Vor anmodning om fristforlængelse blev begrundet med, at vi forventede, at der i løbet af året ville blive fremsat lovforslag vedrørende regulering af spildevandsafledninger i det åbne land. Desværre er der endnu ingen afklaring på området.

I slutningen af 1995 fremkom Miljøstyrelsen med en redegørelse for spildevandsforholdene, jfr. »Spildevandsredegørelse 1995«. I denne redegørelse er det på side 69 anført vedrørende spredt bebyggelse, at Miljøstyrelsen vurderer, at der med fordel kan foretages ændringer i de nuværende regler. Der er her henvist til de betydelige problemer og konflikter, som de nuværende regler har fremkaldt. Miljøstyrelsen anfører senere, at de nødvendige initiativer bør rettes mod såvel de administrative som de økonomiske regler, og at de bør være medvirkende til at fremkalde klarhed og motivation. I redegørelsen er der peget på muligheden for at indføre en typegodkendelsesordning for renseanlæg i forskellige klasser, og der er peget på muligheden for at indføre en økonomisk ligestilling mellem lodsejere indenfor og udenfor kloakforsynings oplande.

Ved en telefonisk henvendelse til Miljøstyrelsen, er det oplyst, at der nu er nedsat et udvalg til behandling af redegørelsen, og at dette udvalg forventes at afgive en betænkning i løbet af sommeren. Denne betænkning skal herefter til høring, således at der er mulighed for, at Folketinget kan behandle emnet sidst på året.

Under henvisning til det foranstående og det, vi tidligere har anført i skrivelsen af 13. marts 1995, skal Landbrugets Rådgivningscenter herved på vegne af de nævnte lodsejere anmode om en yderligere forlængelse af de to frister for henholdsvis forbedring af spildevandsanlæggene og for indgivelse af civilt søgsmål.

...«

Endelig skrev sagsøgte den 7. maj 1996 således til hver af de fire sagsøgere:

»Mindre forlængelse af fristen for efterkommelse af påbudet af den 6. oktober 1994 om forbedringer af afløbsforholdene på ejendomme i oplandet til Ferring Sø. . . .

Lemvig kommune har den 6. oktober 1994 meddelt Dem et påbud om forbedring af spildevandsanlægget på Deres ejendom, . . . Fristen for gennemførelsen af forbedringen er siden forlænget 2 gange senest til den 1. maj 1996.

Med brev af den 1. april 1996 har Landbrugets Rådgivningscenter, afdelingen for Landboret, på 3 lodsejeres vegne anmodet om en yderligere forlængelse af fristen for gennemførelse af påbudet.

For anmodning om fristforlængelsen angives, at der endnu ikke foreligger et grundlag for valg af renseanlæg med henblik på opnåelse af de med påbudet stillede

1828

krav, og at der i fortsættelse af Miljøstyrelsens Spildevandsredegørelse 1995 bliver iværksat et udvalgsarbejde vedrørende typegodkendelse af minirensanlæg. Udvalgsarbejdet forventes påbegyndt i maj måned 1996.

Udvalget for teknik og miljø har drøftet anmodningen på mødet den 29. april 1996 og fundet, at forudsætningerne for påbudet, som efterfølgende er beskrevet i Miljøstyrelsens Spildevandsredegørelse 1995, var tilstede, og der er således ikke baggrund for en ændret stillingtagen i forhold til påbud meddelt i foråret 1996 til ejendomme i oplandet til Sønderøse.

Udvalget for teknik og miljø kan dog meddele en mindre fristforlængelse således, at forbedringen af Deres spildevandsanlæg skal være gennemført inden den 1. juli 1996, idet projekt for ændringen af Deres spildevandsanlæg skal være fremsendt til godkendelse ved Lemvig kommune inden den 1. juni 1996.

Udvalget for teknik og miljø har samtidig accepteret, at fristen for anlæggelse af et eventuelt søgsmål vedrørende påbudet er forlænget til den 1. juli 1996.

Denne afgørelse er truffet i henhold til § 30 stk. 4 i lov nr. 358 af den 6. juni 1991, lov om miljøbeskyttelse, og kan ikke påklages til anden administrativ myndighed.

...«

Vedrørende sagsøgerne Klaus Lybecker Eskesen, Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo, der efter sagsøgtes opfattelse alle afleder spildevand til Søndre Vese:

Der blev den 7. april 1994 og den 25. maj 1994 udtaget prøver fra private spildevandsanlæg på bl.a. ejendommene Refskovvej 34 tilhørende Bent Skovgaard, Nejrupvej 44 tilhørende Peter Stephansen og Nejrupvej 45 tilhørende Kurt Aabo. Af et notat af 22. juli 1994 fra sagsøgte herom fremgår bl.a.:

» . . .

Ved prøvetagningen den 7. april 1994 var der en kraftig vandføring fra drænledninger, og prøverne blev bortset fra ved ejendom A taget på et sted med en ukendt fortynding. Prøverne blev taget efter forudgående aftale med lodsejerne. Prøverne den 25. maj 1994 blev taget direkte fra afløbsrøret på septiktankene ved et uanmeldt besøg.

. . .

Der er ikke ved de to prøvetagninger opnået en nøjagtig måling af ejendommens forurening, dels fordi der er tale om stikprøver, og dels fordi der ved den første prøvetagning var en ukendt fortynding af spildevandet og ved den sidste prøvetagning kun er målt på septiktank-afløb, d.v.s. det sorte spildevand.

Det vurderes derfor at det korrekte tal ligger et sted mellem de to målinger, hvilket også stemmer overens med de tidligere anvendte standardværdier for husspildevand (der er dog lidt mindre fosfor end forventet, hvilket kan skyldes anvendelse af fosfatfrie vaskemidler):

. . .

Prøve 1: Udtaget 07.04.1994, efter septiktank m.m.

Prøve 2: Udtaget 25.05.1994, afløb fra septiktank.

. . .«

Af et notat af 5. maj 1995 om vurdering af fosforbelastningen af Vesperne og Noret fra amtet fremgår bl. a.:

»INDLEDNING

Ringkjøbing amtskommune har, i samarbejde med Thyborøn-Harboøre og Lemvig kommuner, iværksat en handlingsplan for at nedbringe fosfor-belastningen af Ferring Sø. Denne nedbringelse fører så videre til spørgsmålet om søerne nedstrøms Ferring Sø -Vesperne og Noret.

Ferring Sø opfylder endnu langt fra sin målsætning. Når de planlagte tiltag er gennemført, vil det tage ca. 10 år før søen opfylder målsætningen.

Men vil Ferring Sø's opfyldelse af målsætningen alene kunne medføre, at også Vesperne opfylder deres målsætning? Med andre ord: vil aflastningen af Ferring Sø være tilstrækkeligt til også at aflaste Vesperne?

Hvis dette ikke er tilfældet, er det så tilstrækkeligt at lede vandet fra sommerhusområderne ved Vesterhavet uden om de nævnte søer, f.eks. til Limfjorden, eller skal en evt. ledning/rør/kanal medtage vand fra drænområderne øst for jernbanen for at Noret og Vesperne kan opfylde deres målsætninger?

I dette notat har Ringkjøbing amtskommune forsøgt at besvare disse spørgsmål.

Vesperne og Noret er alle B-målsat. Hvad angår fosfor indebærer dette, at den årsgennemsnitlige P-koncentration i vandfasen højest må være 0,075 mg P/l.

Denne konklusion baserer sig på en beregning af den mængde fosfor en sø kan modtage om året og samtidig opfylde sin målsætning - den såkaldte P-kvote. Beregningsmetoden gennemgås i bilag 3.

Denne P-kvote sammenlignes derefter med en eksisterende kildeop-splitning samt beregninger af forventede belastninger fra det åbne land og spredt bebyggelse/sommerhuse, ud fra arealkoefficienter og oplysninger om antal huse/beboere i områderne.

Denne sammenligning fortæller hvor meget udledning fra de eksisterende kilder skal nedbringes, hvis søerne skal opfylde deres målsætning. Beregningerne forudsætter i alle tilfælde, at søerne opstrøms opfylder deres målsætning, og derved kun udleder en mængde fosfor, der svarer hertil.

Konklusion

Ingen af Vesperne eller Noret kan leve op til deres målsætning angående fosfor (P) koncentrationer i vandet uden en nedbringelse af belastningen fra de omkringliggende afvandringsområder (se oplandskort,

1829

bilag 1), selv i det tilfælde hvor Ferring sø lever op til sin målsætning.

Søndervese:

P-kvoten for Søndervese er 1,05 tons P/år. Ferring sø alene vil efter opfyldelse af sin målsætning levere 0,719 tons P/år. Andre kilder med P til Søndervese må dermed højest levere 0,33 tons P/år.

Strande kanalerne, som begge løber ind i Søndervese, leverede i 1990 0,57 tons P tilsammen. Disse to tilløb sammen med afløbet fra Ferring sø er tilmed næppe de eneste kilder med fosfor til Søndervese . . .

Det er derfor nødvendigt med en nedbringelse af belastningen fra den spredte bebyggelse omkring Vesperne, specielt fra den østlige side af Vesperne, idet vandet fra den vestlige del hovedsagelig løber til Noret.

. . .«

Det fremgår af et bilag til notatet, at det var målt, at der fra Ferring Sø blev tilført 3,7 tons fosfor pr. år til Søndre Vese.

Om afløbsforholdene fra Klaus Lybecker Eskesens ejendom fremgår af en skrivelse af 5. november 1991 fra sagsøgte til Klaus Lybecker Eskesen blandt andet følgende:

» . . .

På grund af ovenstående har jeg den 04.11.91 besøgt ejendommen og sammen med Dem gennemgået afløbsforholdene.

De oplyste at:

- Septiktanken er 1-kamret, med en kapacitet på ca. 1.600 l.

- Afløbet fra køkken, håndvask og gulv ledes uden om septiktanken.

- Afløbet fra septiktanken afledes sammen med det øvrige spildevand til et dræn.

. . .«

Den 12. januar 1996 skrev sagsøgte følgende til Klaus Lybecker Eskesen:

»Forvarsel om påbud

Spildevandsanlæg på ejendommen Refskovvej 36, Houe, 7620 Lemvig

Som tidligere meddelt skal vi hermed varsle, at Kommunen agter at give Dem et nyt påbud om at forbedre spildevandsanlægget, som via vandløbet Strande Enge har afløb til Søndervese.

Påbuddet forventes at få følgende ordlyd: »De påbydes at lade ejendommens spildevandsanlæg ændre således, at der opnås en forbedret rensning inden den 1. maj 1996. Der skal etableres et anlæg, som kan rense spildevandet til et niveau på 2 milligram fosfor og 20 milligram Bi5 per liter (eller en udledt mængde på 0,35 kg fosfor og 3,5 kg Bi5 årligt). Ændringerne skal udføres af en autoriseret kloakmester efter plan godkendt af Lemvig Kommune«.

Påbuddet vil blive givet efter miljøbeskyttelseslovens § 30 stk. 4. Ud fra flere nylige retsafgørelser og Miljøstyrelsens nye spildevandsredegørelse må det antages, at Kommunen i § 30 stk. 4 har den nødvendige lovhjemmel til at give et sådant påbud.

Baggrunden for kravet er, at miljøtilstanden i Søndervese ikke lever op til målsætningen. Amtskommunens beregninger har vist, at det er nødvendigt at reducere fosforudledningen fra den spredte bebyggelse. Vandløbet Strande Enge lever heller ikke op til målsætningen som følge af tilledning af forurenende stoffer.

Uddrag af beregningerne for Søndervese er vedlagt. Uddraget består af bilag 6 og bilag 7 fra Ringkjøbing amtskommunes notat af 5. maj 1995 »Vurdering af fosforbelastningen af Vesperne og Noret«.

Det vurderes, at Deres nuværende spildevandsanlæg ikke renser tilstrækkeligt, idet anlægget efter Kommunens oplysninger består af en ca. 1600 liter septiktank, hvori kun toiletspildevandet renses.

Et sådant anlæg vil medføre, at vandløbet belastes med især Bi5 (iltforbrugende organiske stoffer) og ammonium, og at søen belastes med fosfor.

...«

Sagsøgte sendte henholdsvis den 11. og 12. januar 1996 tilsvarende forvarsler til de øvrige tre sagsøgere, Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo.

Om afløbsforholdene på Bent Skovgaards ejendom fremgår af skrivelsen af 12. januar 1996 til denne, at ejendommens spildevandsanlæg efter sagsøgte oplysninger består af en ca. 1000 liter septiktank, hvori kun toiletspildevandet renses. Tilsvarende fremgår af forvarslet til Peter Stephansen, at spildevandsanlægget på hans ejendom efter sagsøgte oplysninger består af to mindre septiktanke, hvori kun toiletafløb renses.

Afløbsforholdene på Kurt Aabos ejendom er beskrevet i sagsøgte skrivelse af 4. november 1991 til Kurt Aabo således:

»...

På grund af ovenstående har jeg den 31.10.91 besøgt ejendommen og sammen med Dem gennemgået afløbsforholdene.

De oplyste at:

- Septiktanken er 1-kamret med en skønnet kapacitet på ca. 1.200 l.
- Afløbet fra køkken, håndvask og gulv ledes uden om septiktanken.
- Afløbet fra septiktanken afledes

...«

Disse oplysninger er gentaget i forvarslet til Kurt Aabo.

Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo fremkom blandt andet ved skrivelser af henholdsvis 3., 6. og 8. februar 1996 med indsigelser mod de varslede påbud. Disse sagsøgere henviste blandt andet til, at spildevandsanlæggene på deres ejendomme fungerede

1830

miljømæssigt forsvarligt, og at ejendommenes spildevand ledes gennem dræn og grøfter 4-5 kilometer, inden det løber ud i Søndre Vese, hvorved der sker rensning af vandet. De pågældende fandt derfor ikke anledning til at foretage ændringer af de eksisterende anlæg.

Den 2. maj 1996 afgav sagsøgte påbud til disse fire sagsøgere, hvilke påbud i det væsentlige er enslydende. Påbuddet til Klaus Eskesen er sålydende:

»Påbud, forbedring af det private renseanlæg for ejendommen Refskovvej 36.

Med henblik på opnåelsen af de fastsatte målsætninger/kvalitetskrav for vandområdet Søndervese og tilhørende vandløb påbydes De, som ejer af ejendommen Refskovvej 36,

- at lade spildevandsanlægget på Refskovvej 36 ændre således, at der opnåes en forbedret rensning inden den 1. juli 1996.

Der skal etableres et anlæg, som kan rense spildevandet til et niveau på 2 mg fosfor/l og 20 mg organisk stof (Bi5)/l eller en maksimalt udledt mængde på 0,35 kg fosfor/år og 3,5 kg organisk stof/år, målt som Bi5.

Anlæggelse af et nedsvivningsanlæg på Refskovvej 36 vil også kunne opfylde de ønskede krav.

Ændringerne skal udføres af en autoriseret kloakmester efter plan/projekt, der forinden er godkendt af Lemvig kommune. Ansøgningen skal være fremsendt til godkendelse senest den 1. juni 1996.

Påbuddet meddeles i henhold til lov nr. 358 af 6. juni 1991 med senere ændringer, lovebekendtgørelsen nr. 590 af den 27. juni 1994, lov om miljøbeskyttelse § 30 stk. 4, hvorefter Lemvig kommune kan påbyde, at der foretages den nødvendige forbedring eller fornyelse af et privat spildevandsanlæg, hvis spildevandsanlægget ikke fungerer miljømæssigt forsvarligt, herunder ikke opfylder eller tilgodeser de krav og forudsætninger, der er fastsat.

Påbuddet kan i henhold til samme paragraf ikke påklages til anden administrativ myndighed.

I tilknytning til påbuddet henvises til forvarslet herom fremsendt den 12. januar 1996, samt til beskrivelser i den løbende sag startende med

et tilsyn af Deres spildevandsanlæg den 4. november 1991. I tilsynsrapporten for denne dag er Deres nuværende spildevandsanlæg beskrevet og vurderet tillige med en beskrivelse af spildevandsanlæggets udledningspunkt.

Med forvarslet blev De gjort opmærksom på Deres aktindsigt, og De blev anmodet om at fremkomme med en udtalelse inden den 4. februar 1996.

Lemvig kommune har ikke modtaget en udtalelse fra Dem.

Udvalget for teknik og miljø har herefter på grundlag af de foreliggende oplysninger på mødet den 26. februar 1996 besluttet, at der meddeles Dem forannævnte påbud. Den endelige frist er fastsat på mødet den 29. april 1996 i forbindelse med behandling af ansøgning om fristforlængelse for påbud til private spildevandsanlæg med udløb til Ferring sø.

Til støtte for påbuddet har udvalget for teknik og miljø lagt vægt på at forudsætningerne for påbuddet, som anført i Miljøstyrelsens Spildevandsredegørelse 1995, er tilstede. For private spildevandsanlæg i det åbne land gælder nedennævnte forudsætninger, beskrevet for Refskovvej 36,

- at Refskovvej 36's afløbsforhold, herunder udledningssted er dokumenteret,

- at Refskovvej 36 bidrager til en forurening af Sødervese, og

- at recipienten/Søndervese er dokumenteret forurenede i et omfang, der gør, at den vedtagne målsætning ikke er opfyldt, der henvises til Ringkøbing amt, vandmiljøafdelingens notat af 5. maj 1995: Vurderinger af fosforbelastningen af Vesperne og Noret.

Det er således ikke afgørende om den enkelte ejendoms bidrag til forureningen er stort eller lille, idet ingen ejendom har krav på en ret til at forurene i et eller andet omfang. Miljøstyrelsen er endvidere af den opfattelse, at der til påbuddets udstedelse eller efterkommelse ikke kan knyttes krav om, at en ejendoms bidrag til forureningen er dokumenteret gennem konkrete målinger eller analyse.

Et eventuelt sagsanlæg/søgmål til prøvelse af afgørelser efter loven eller de regler, der fastsættes i medfør af loven, miljølovens § 101 stk. 1, skal være anlagt inden 6 måneder efter at påbuddet er meddelt, regnet fra den 6. maj 1996«.

Af påbuddet til Peter Stephansen fremgår særligt:

»...

Der kan til Deres udtalelse anføres følgende bemærkninger omkring baggrunden for påbuddet.

Forud for påbuddet, fremsendt den 7. oktober 1994, blev der i foråret 1994 udtaget 2 prøver fra spildevandsanlægget på Nejrupvej 44. Vurderingen af analyseresultaterne blev oplyst sammen med påbuddet af den 7. oktober 1994. Der synes ikke senere at være fremkommet nye oplysninger til dette spørgsmål.

Til påstanden om den lange ledningstræk og transporttid fra Nejrupvej 44 til Søndervese kan der nævnes, at vilkår for en spildevandsudledning gives ved udledningspunktet, således at ikke-forudsete gener begrænses mest muligt.

Der vedlægges, som anmodet, en fotokopi af Ringkøbing amts notat af den 5. maj 1995: Vurderinger af fosforbelastning af Vesperne og Noret.

...«

Af påbuddet til Kurt Aabo fremgår yderligere bl.a.:

»...

Der kan til Deres udtalelse anføres følgende bemærkninger omkring baggrunden for påbuddet.

1831

...

Omkring udlederkravene skal kommunen tage Ringkøbing amts vurderinger til efterretning. Vurderinger, der senest er beskrevet i notatet af den 5. maj 1995. Derudover henholder Lemvig kommune sig til Miljøstyrelsen vejledning om dokumentation m.v. omkring forbed-

ringer af spildevandsanlæg i det åbne land, og som blandt andet er angivet i Spildevandsredegørelsen 1995.

...«

Sagsøgerne påklagede påbuddene af henholdsvis 6. oktober 1994 og 2. maj 1996 til Tilsynsrådet for Ringkøbing Amt. Til brug for Tilsynsrådets behandling af sagen afgav sagsøgte den 13. august 1996 en udtalelse, hvoraf bl.a. fremgår:

»...

Forudsætningerne for påbuddene:

De bestående spildevandsanlæg på de enkelte ejendomme anses for lovlige.

Der er derfor anvendt et påbud. Spildevandsafledningen fra de nuværende anlæg på de berørte ejendomme anses ikke på grundlag af Ringkøbing amtskommunes vurderinger af recipienterne (Ferring sø, Søndervese og tilhørende vandløb) at kunne opfylde fastsatte målsætninger fra 1985. Renseanlægget på den enkelte ejendom kan derfor ikke anses for at fungere miljømæssigt forsvarligt og kan dermed ikke opfylde eller tilgodese de krav og forudsætninger, der er stillet til spildevandsafledningerne fra enkelt beliggende ejendomme.

...

Der er i forsvarslet og i påbuddene beskrevet de anvendte forudsætninger, der kan beskrives ved følgende,

- at ejendommens afløbsforhold, herunder udledningssted, er dokumenteret,

- at ejendommen bidrager til en forurening ved beskrivelse af nuværende renselanlæg, og

- at recipienten er dokumenteret forurennet i et omfang, der gør, at den vedtagne målsætning ikke er opfyldt.

Det er således ikke afgørende om den enkelte ejendoms bidrag til forureningen er stort eller lille, idet ingen ejendom har krav på en ret til at forurene i et eller andet omfang. Der henvises til rettens bemærkninger i den såkaldte »Ry-dom«. Dom afsagt den 14. december 1994 af retten i Skanderborg i en sag om påbud til enkeltudleder, påbud meddelt i medfør af lov om miljøbeskyttelse § 30 (tidligere § 25). Denne dom blev efter anke stadfæstet af Vestre Landsret den 18. maj 1995.

Denne vurdering er også anført af Miljøstyrelsen i Spildevandsredegørelsen 1995, afsnit 2.3.5: Spildevandsafledninger i den spredte bebyggelse, og hvor Miljøstyrelsen om dokumentationen anfører:

»Miljøstyrelsen er endvidere af den opfattelse, at der til påbuddets udstedelse eller efterkommelse ikke kan knyttes krav om, at ejendommens bidrag til forureningen er dokumenteret gennem konkrete målinger eller analyser«.

Der er ikke i forbindelse med meddelelsen af påbuddet foretaget konkrete økonomiske overvejelser. Det antages, at et mekanisk-biologisk renselanlæg for en enkelt ejendom i anlæg koster 25.000 - 30.000 kr, og et tilknyttet fosforfælningsanlæg koster 10.000 - 15.000 kr, ialt 40.000 - 50.000 kr. Omkostningerne ved kloakering af et parcelhus (kun spildevand og inklusiv arbejder på egen grund) i et byområde ville efter tidligere anvendte betalingsvedtægter kunne være af samme størrelsesorden.

Bemærkninger til påbuddene:

Idet der findes flere løsningsmuligheder og flere udbydere af renselanlæg m.v. til private ejendomme, er der valgt at formulere påbuddet med funktionskrav.

Der kan ikke påbydes en løsning med nedsivningsanlæg, men der er som oplysning til modtagerne af påbuddet af den 2. maj 1996 anført, at en nedsivningsløsning også vil kunne opfylde de stillede krav.

Der er i påbuddet henvist til brug af autoriserede kloakmestre, der i henhold til lov om gasinstallationer og installationer i forbindelse med vand- og afløbsledninger er autoriseret til at udføre arbejder på spildevandsførende ledninger og brønde nedlagt i jorden.

Endelig har Lemvig kommune med påbuddet krævet, at det projekt, som måtte ønskes gennemført, inden udførelsen skal fremsendes til Lemvig kommune med henblik på meddelelse af en udledningstilladelse efter miljølovens kap. IV/§ 28 eller for nedsivningsanlæg efter miljølovens kap. III/§ 19.

Recipienterne, vurderinger og målsætninger:

Det skal fremhæves, at opgaver, der henhører under amtskommunen, det vil for nærværende sag sige forureningsundersøgelser af vandløb og søer, beregninger af næringsstofsforhold før og efter et tiltag samt fastsættelse af recipientmålsætninger, umiddelbart er taget til efterretning af Lemvig kommune.

I Regionplan 1993, bilag 1: Målsætninger for søer og vandløb, Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøområdet, december 1993, er målsætningen for Ferring sø, Søndervese og tilknyttede vandløb anført med nuværende og tidligere målsætninger.

...

For vandområdet Søndervese foreligger der endvidere Ringkøbing Amtskommunes notat af den 5. maj 1995: Vurderinger af fosforbelastningen af Vesperne og Noret.

Det kan nævnes, at en mekanisk-biologisk rensning af spildevandet ville kunne medføre, at målsætningen i vandløbene alene blev opnået. Fosforfjernelsen er et krav, der er affødt af målsætningen for Ferring sø og Søndervese.

1832

Der kan i tilknytning til beskrivelsen af recipientforholdene oplyses, at alle bymæssige bebyggelser i det topografiske opland til de 2 søer med undtagelse af Strande by er kloakeret, og spildevandet er med afskærende ledning overført til Lemvig Renseanlæg. Dette arbejde blev afsluttet i foråret 1996 med nedlæggelse af rodzoneanlægget ved Ferring.

I forbindelse med forannævnte undersøgelser blev samtlige ejendomme med egne renselanlæg besøgt i sidste halvdel af 1991, i alt inklusiv Strande by ca. 160 ejendomme. I foråret 1996 er spildevandsafledningen godkendt eller accepteret fra 106 ejendomme i oplandene til Ferring sø og Søndervese. Arbejdet med ændringen af spildevandsafledningen for de øvrige ejendomme pågår, og hvoraf nærværende sag omfatter en gruppe med i alt 11 ejendomme.

Med regionplan 1993 er en målsætning om, at alle ejendomme udenfor fælleskloakerede områder skal etablere nedsivning eller rensning svarende til mekanisk-biologisk niveau, nævnt for første gang. Denne målsætning understøtter påbuddene, men medfører ikke et krav herom, idet påbuddene skal tage udgangspunkt i målsætningen for de involverede søer og vandløb jævnfør miljølovens § 30 stk. 4. Påbuddene, der er omfattet af nærværende klagesag, har taget udgangspunkt i målsætningen 1985 for de involverede vandløb og søer, målsætninger, der er uændrede eller lidt skærpede med Regionplan 1993.

...«

Til brug for behandlingen af sagen indhentede Tilsynsrådet endvidere en udtalelse fra Miljøstyrelsen. Af Miljøstyrelsens udtalelse af 14. maj 1997 fremgår bl.a.:

»Med skrivelse dateret 11. april 1997 har Tilsynsrådet for Ringkøbing Amt anmodet Miljøstyrelsen om at vurdere, hvorvidt Lemvig kommune har handlet i strid med gældende miljøregler.

...

Påbuddene er meddelt med baggrund i, at miljøtilstanden i Ferring Sø og Søndervese ikke opfylder den i regionplanen for Ringkøbing Amt udlagte målsætning. Den primære årsag hertil er en for stor udledning af næringsstoffer, primært fosfor, til søerne. Det fremgår af sagen, at Ringkøbing Amt har vurderet, at det for at forbedre tilstanden i søerne, derfor er nødvendigt, at der sker en reduktion i næringsstofbelastningen i oplandet, som det fremgår af Ringkøbing Amts skrivelse dateret 4. februar 1997. Dette omfatter blandt andet reduktion af udledninger fra spredt bebyggelse i oplandet til søerne, herunder de 9 oven-

nævnte lodsejeres ejendomme. Der er derfor i påbuddene stillet krav om reduktion af udledningen af fosfor til 2 mg/l og organisk stof, målt som B15, til 20 mg/l.

Miljøstyrelsen finder på baggrund af det fremsendte materiale, at Lemvig Byråds meddelelse af påbud til ejendommene om forbedret spildevandsrensning er sket i overensstemmelse med miljøbeskyttelseslovens regler.

Tilsynsrådet traf ved skrivelse af 19. juni 1997 afgørelse, hvorefter rådet lagde Miljøstyrelsens udtalelse til grund.

Ringkjøbing Amt har som bilag til regionplanen fra 1997 udarbejdet en opgørelse over, hvorvidt en række vandløb opfyldte de fastsatte målsætninger. Opgørelsen er baseret på tal fra 1995. Det fremgår heraf vedrørende vandløbene i Strande Enge, som løber ud i Søndre Vese, at de fastsatte målsætninger er opfyldt.

Af et notat fra Ringkjøbing Amt til brug for et statusmøde om Ferring Sø den 10. december 1998 fremgår blandt andet:

» . . .

Konklusion

Som det fremgår af ovenstående tabel viser resultaterne fra 1997 at den eksterne belastning fra oplandet til Ferring Sø er reduceret til et væsentlig lavere niveau end forudsat i handlingsplanen til trods for, at handlingsplanens mål for indsatsen overfor den spredte bebyggelse ikke er opfyldt.

Det kan derfor på det foreliggende datagrundlag konkluderes, at det samlede mål med handlingsplanen er opfyldt.

Reduktionen i belastningen har medført at fosforniveauet i søen er reduceret med mere end 50% siden 1992.

. . .

Sigtedybden er øget fra et niveau på ca. 20 cm før handlingsplanens iværksættelse til ca. 40 cm i 1997.

Sigtedybden er på trods af forbedringen stadig meget lav, og fosforniveauet i søen er fortsat højt set i forhold til kravene i regionplanen. Søens A1/B målsætning er dermed endnu ikke opfyldt.

Administrationens bemærkninger

Belastningen fra oplandet til Ferring Sø var i 1997 væsentlig mindre end forudsat i handlingsplanen. Dette skal ses i lyset af, at belastningen fra Vejlbj Enge er reduceret med 100 kg fosfor mere end forventet, og at 1997 var et relativt tørt år. Nedbøren i 1997 svarede på landsplan til 64% af normalnedbøren i de seneste 30 år. Den mindre nedbør set i forhold til et normalt år har medført, at belastningen til Ferring Sø var forholdsvis lav i 1997. Korrigeres belastningen fra det åbne land til et normalt nedbørsår vil belastning fra det åbne land forventes at udgøre ca. 800 kg fosfor/år.

Det foreliggende datagrundlag til vurderingen af målsætningens opfyldelse er kun baseret på målinger fra ét år. For at kunne foretage en sikker fastlæggelse af niveauet for næringsstofbelastningen fra oplandet til Ferring Sø, er det nødvendigt at indsamle data i flere på hinanden følgende år.

1833

På trods af involvering af eksterne konsulenter er det endnu ikke lykkedes at estimere belastning til Ferring Sø ved tilbageløb fra Vesperne. Denne faktor er derfor ikke medtaget i datagrundlaget for handlingsplanen og dennes opfyldelse.

På baggrund af ovenstående usikkerheder kan det på nuværende tidspunkt ikke udelukkes, at der i fremtiden vil være basis for at foretage yderligere tiltag i oplandet til Ferring Sø til nedbringelse af den eksterne belastning.

Som følge af den ophobede potentielt frigivelige fosforpulje på ca. 25 tons i sedimentet kan man ikke forvente at se den fulde effekt af handlingsplanen, ved en forbedret miljøtilstand i Ferring Sø, inden den interne fosforbelastning er ophørt. På baggrund af den fundne frigivelsesrate i 1990 vil der sandsynligvis gå ca. 10-15 år, inden søen har aflastet fosforet i sedimentet.

Det kan ikke udelukkes at Ferring Sø vil kunne hjælpes til hurtigere at fremstå i en mere klarvandet tilstand ved udsætning af rovfisk. Næringsstilkoncentrationerne formodes dog på nuværende tidspunkt at være for høje til, at man vil kunne forvente en permanent forbedring af miljøtilstanden alene v.h.j.a. biomanipulation.

. . .«

Efter mødet udsendte amtet en pressemeddelelse dateret den 16. december 1998, hvoraf bl.a. fremgår:

»*Det går fremad for Ferring Sø, men der er lang vej endnu.*

Målet i den handlingsplan, der skal reducere belastningen med fosfor i Ferring Sø, er nået. Men miljøtilstanden i søen er stadig dårlig.

Det var konklusionerne på et møde forledet mellem de tekniske udvalg fra Thyborøn-Harboøre og Lemvig kommuner og Ringkjøbing Amtsråds teknik- og miljøudvalg.

For at forbedre miljøet i Ferring Sø iværksatte Ringkjøbing Amt og Lemvig og Thyborøn-Harboøre kommuner i 1992 en handlingsplan. Den skulle reducere belastningen med fosfor til søen fra ca. 2 tons pr. år til ca. 1,2 tons.

Som led i handlingsplanen har Lemvig Kommune gennem kloakering afskåret belastningen med spildevand fra Vandborg Mejeriby, Vandborg Smedeby, Ferring Strand og Ferring by. Desuden har Lemvig Kommune påbudt en bedre rensning ved en række private spildevandsanlæg.

Thyborøn-Harboøre Kommune har som sin del af handlingsplanen afskåret belastningen med næringsstoffer fra Vejlbj Enge ved at lave en ny drækanal, som leder vandet fra Vejlbj Enge mod nord til Noret.

Disse dele af handlingsplanen var gennemført ved udgangen af 1996. Derfor kunne Ringkjøbing Amt i 1997 undersøge handlingsplanens effekt på belastningen med næringsstoffer til Ferring Sø. Resultaterne viste, at belastningen med fosfor var reduceret mere end forudsat i handlingsplanen - på trods af, at målet for en reduktion i belastningen fra den spredte bebyggelse ikke er opfyldt.

. . .

Ferring Sø opfylder dog stadig ikke målsætningen i amtets regionplan. Ifølge den må fosforniveauet i gennemsnit ikke overstige 75 mikrogram fosfor pr. liter, og sigtedybden skal i sommerperioden være mindst 1 meter. Kravet om et naturligt og alsidigt dyre- og planteliv i søen er heller ikke opfyldt.

. . .

Det er derfor nødvendigt, at niveauet for næringsstoffer og dermed mængden af alger reduceres yderligere, inden man kan forvente en bedre fiskebestand i søen.

Tilledningen af fosfor var i 1997 reduceret til et niveau, hvor man i fremtiden kan forvente, at Ferring Sø kan leve op til sin målsætning. Ud fra de beregninger, der foreligger på nuværende tidspunkt, vil der dog formodentlig gå endnu 10-15 år, inden søen kan leve op til målsætningen. Det skyldes, at de store mængder fosfor, som gennem årene er ophobet i søen, nu frigives fra bunden og dermed bidrager til at opretholde et højt næringsstofs niveau.

. . .«

Det er oplyst, at ved mekanisk rensning af spildevand reduceres mængden af fosfor med ca. 10%, medens fosforreduktionen ved en mekanisk rensning efterfulgt af, at spildevandet løber i markdræn udgør ca. 55%. Hvis der foretages en mekanisk biologisk rensning med forbedret B15- og forforfjernelse, vil forforreduktionen være ca. 90%.

Der er under sagen afgivet forklaring af Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen, Bent Skafsgaard, Klaus Lybecker Eskesen, Bent Skovgaard, Peter Stephansen, Kurt Aabo, Jørgen Nørby, Hans Larsen, Asbjørn Frederiksen og Johannes Heick.

Terkel Arnbjörn har bl. a. forklaret, at hans septiktank er på 2.000 liter. Heri renses toilet vandet, inden det i en samlebrønd løber sammen med det øvrige vand fra ejendommen. Han kan bekræfte sagsøgtets oplysninger om, at spildevandet gennem drænelinger ender i Hestbæk, der løber ud i Ferring Sø. Hestbæk er tør 5 måneder af året. Han

mener ikke, at et nedsivningsanlæg vil fungere. Han har ikke drøftet fristforlængelser efter den 1. juli 1996 med kommunen, men han havde den opfattelse, at de havde samme frist for sagsanlæg som de, der udleder til Søndre Vese.

Ingolff Lisby Jensen har bl.a. forklaret, at der på hans ejendom er en septiktank, hvorfra vandet i en samlebrønd blandes med vand fra hånd- og køkkenvask. Spildevandet løber derefter gennem dræn, åben grøft og

1834

en rørledning til Ferring Sø, hvilket svarer til sagsøgtes oplysninger. Det er også hans vurdering, at et nedsivningsanlæg på grund af jordbundsforholdene ikke vil virke. Sagsøgte har ikke givet ham anvisninger på, hvordan han kan kontrollere, om han overholder de krav, der fremgår af påbuddet, men han har heller ikke spurgt. Han kan ikke huske, om der er givet forlængelse af søgsmålsfristen efter den 1. juli 1996. Han gik ud fra, at de, der afleder til Ferring Sø, blev behandlet som de, der afleder til Søndre Vese.

Mads Kvist Pedersen har bl.a. forklaret, at der er en septiktank på 800 - 1.000 l på hans ejendom. Spildevandet løber som på kommunens kort gennem drænledninger ca. 1 km og ender i Grydsbæk, der løber ud i Ferring Sø. Han kender intet til forlængelse af fristen og har ikke selv taget initiativ hertil.

Bent Skafsgaard har bl.a. forklaret, at hans septiktank er på 1.800 liter. Toiletvandet løber i septiktanken og samles herefter i en samlebrønd med det øvrige husspildevand. Herfra løber spildevandet i dræn og gennem tre moser, inden det via Grydsbæk løber ud i Ferring Sø. Dette er i overensstemmelse med kommunens kort. Han er enig i, at et nedsivningsanlæg ikke vil virke i deres område, fordi der er så meget ler. I 1993 fik han tilbud på et nedsivningsanlæg til 25-30.000 kr. ekskl. moms, men kloakmesteren sagde, at det ikke ville virke uden ekstra dræn. Han husker ikke noget om forlængelse af søgsmålsfristen til efter den 1. juli 1996.

Klaus Lybecker Eskesen har forklaret, at hans ejendom har en 1.600 liters septiktank, hvorfra spildevandet løber i samlebrønd og derefter i dræn antagelig ca. 1,5 km, inden det løber i Strande Enge og endelig i Søndre Vese. Han kan bekræfte oplysningerne på sagsøgtes kort over spildevandets vej til Søndre Vese. Husstanden er på 4 personer. Han har vandmåler, og der var i 1997 og i 1998 et vandforbrug på 150 m³ pr. år og i 1999 på 125 m³. De bruger fosfatfrit vaskepulver og har vandsparer. Sagsøgte har ikke fortalt ham, hvordan han skal kontrollere, om han overholder de krav, der er stillet i påbuddet.

Bent Skovgaard har forklaret, at hans septiktank er på 1.000 liter, hvori toiletvandet ender. Afløbet fra septiktanken samles med vandet fra køkkenet med videre i en samlebrønd. Herefter løber vandet i dræn ca. 1,5 km, inden det via Strande Enge ender i Søndre Vese. Dette forløb svarer til oplysningerne på sagsøgtes kort. Det er rigtigt, at sagsøgte har taget to prøver af spildevandet, dels en i samlebrønden, hvor resultaterne var gode, dels en direkte i septiktanken. De bruger fosfatfrit vaskepulver. I 1999 var ejendommens samlede vandforbrug 183 m³, men deraf brugte hans 4 kreaturer en del, således at de nok brugte ca. 100 m³ i husholdningen.

Peter Stephansen har forklaret, at hans ejendom har to septiktanke, en fra hvert badeværelse. Tagvand og husspildevand går uden om septiktankene. Spildevandet fra ejendommen løber samlet i dræn ca. 500 meter, derefter i åben grøft og på ny i dræn ca. 1,5 km. Herefter ender spildevandet i en åben grøft i Strande Enge, der efter ca. 1,5 km ender i Søndre Vese. Han mener ikke, at spildevandets løb til Søndre Vese er som indtegnet på sagsøgtes kort, og sagsøgte har aldrig besøgtet hans afløbsforhold. De bruger fosfatfrit vaskepulver i familien. De kan ikke måle vandforbruget, men han mener, at de på grund af forskellige spareforanstaltninger bruger ca. 100 m³ om året og ikke 170 m³, som sagsøgte har vurderet. Sagsøgte har taget to prøver af spildevandet, en i en brønd efter septiktanken, hvor det øvrige husspil-

devand og tagvand også løber til, og en direkte i septiktanken. Prøven fra brønden gav et godt resultat. Sagsøgte har ikke fortalt ham, hvordan han skal kontrollere, om han overholder de krav til udledningen, der fremgår af påbuddet. Da han fik sit landbrug godkendt, snakkede han med sagsøgtes miljømedarbejder om, at der skulle etableres en 2000 liters to-kammer-septiktank. Han har naboer, der har nedsivningsanlæg, men de fungerer ikke på grund af meget ler i jorden. Herved opstår der oversvømmelse, og vandet må pumpes væk. Han vil derfor ikke ofre 40-50.000 kr. på et sådant anlæg. Han vil ikke have et mekanisk rensningsanlæg, da det kræver konstant overvågning.

Kurt Aabo har forklaret, at han ikke bor på ejendommen Nejrupvej 45. Ejendommen, der tilhører ham, står tom. Ejendommen har en septiktank, hvori toiletvandet løber, mens køkkenspildevandet løber i en slambønde. Det øvrige spildevand løber i andre brønde, hvorefter spildevandet samlet fra ejendommen løber i et markdræn i ca. 2 km, i en åben kanal i ca. 1 km og i en lukket kanal i ca. 100-150 m i Strande by. Herefter løber spildevandet i en åben kanal i Strande Enge ca. 150 m, indtil det løber ud i Søndre Vese. Dette svarer til sagsøgtes kort. Da ejendommen var beboet, var det årlige vandforbrug ca. 100-125 m³, og nu er forbruget 4-5 m³. Alle målinger viser, at der ikke afledes ca. 170 m³ vand fra en husstand, således som sagsøgte vurderer. Denne vurdering opretholdes fra centralt hold for at presse folk til at opsætte vandmålere. Sagsøgte udtog to prøver af spildevandet, da han boede på ejendommen. Den ene blev foretaget ved afløbet, og den anden direkte i septiktanken. Han har under sagsforløbet repræsenteret hele gruppen af påbudsmottagere, som samlet er fremkommet med forslag til spildevandsplanen. Han repræsenterede også de sagsøgere, som udleder til Ferring Sø. Det er kendt, at der på bunden af Ferring Sø er et sediment indeholdende ca. 20 t fosfor, som først vil være frigivet om 15-20 år. Han har ikke påpeget over for kommunen, at der sker rensning af spildevand i drænledningerne, men han har generelt givet udtryk for, at sagsøgtes krav er urealistiske og ude af proportioner. Da han fik

1835

påbuddet af 2. maj 1996, opfattede han det således, at »Ferring-Sø-folkene« også fik et påbud. I starten af juni 1996 fik alle herefter et brev om, at sagsøgte ville besigtige deres spildevandsanlæg igen, hvilket han på vegne af 7-8 grundejere afviste. Da Tilsynsrådets afgørelse forelå, blev han som talsmand for gruppen inviteret til et møde hos sagsøgte, hvor de blev opfordret til at hæve sagen. Dette afslog de. De fik at vide, at der var sket en tidsmæssig samordning af sagerne vedrørende udledning til Ferring Sø og Søndre Vese, og det er hans opfattelse, at de i gruppen blev behandlet ens, uanset om de afledte til Ferring Sø eller Søndre Vese.

Borgmester Jørgen Nørby har forklaret, at han er uddannet biolog. Fra 1990 til 1998 var han formand for sagsøgtes Teknik- og Miljøudvalg. Indsatsen vedrørende Ferring Sø startede i 1990, hvor amtet bl.a. under trussel om en politianmeldelse mod sagsøgte krævede, at forholdene omkring søen blev bragt i orden, således at søen levede op til målsætningerne i recipientkvalitetsplanen. Sagsøgte, der havde overvejet at få målsætningerne begrænset, var reelt enig og valgte derfor at tilslutte sig målsætningerne i planen, selvom det ville koste såvel offentlige som private penge. Det var sagsøgtes opfattelse, at man var forpligtet til at iværksætte det fornødne til opfyldelse af planen, medmindre man fik plangrundlaget ændret. Der blev herefter i foråret 1990 afholdt et møde mellem amtet, sagsøgte og Thyborøn-Harboøre Kommune, hvor man blev enige om at nedsætte en teknikergruppe, som skulle udarbejde en handlingsplan for søen. Amtet og kommunerne bestilte Hedeselskabet til at lave en kildeopsplittingsrapport med henblik på at vurdere, hvorledes målsætningerne kunne nås. Denne rapport viste, at det var nødvendigt at sætte ind over for samtlige forureningskilder. Det er rigtigt, at de enkeltbeliggende ejendomme ikke er nævnt i recipientkvalitetsplanen, hvor der alene blev fastsat

målsætninger for de omfattede søer og vandløb. Der blev i foråret 1991 afholdt et borgermøde, hvor der bl.a. blev orienteret om individuelle løsninger i det åbne land. I foråret 1992 besluttede sagsøgte, at der skulle kloakeres i visse områder, hvilket der blev orienteret om på et borgermøde den 12. maj 1992. På dette møde blev det også oplyst, at der i det åbne land skulle laves nedsivningsanlæg. Det blev på mødet tillige oplyst, at den enkelte grundejers omkostninger ved kollektiv rensning ville være 18-30.000 kr., og at omkostningerne ville være i samme størrelsesorden for grundejerne i det åbne land. Sagsøgerne - arbejdsgruppen om Ferring Sø - var repræsenteret på mødet, men fremkom ikke med ændringsforslag til handlingsplanen, som alle kunne se var nødvendig. Da handlingsplanen var vedtaget, gik sagsøgte i gang med at realisere den, herunder ved udstedelse af påbud til de berørte grundejere. Det var først på dette tidspunkt, at arbejdsgruppen tilkendegav deres utilfredshed. Forud for udstedelsen af påbuddene forelå der målinger fra søer og vandløb, men ikke fra de enkeltbeliggende ejendomme. Vurderingerne af disses forureningsbidrag byggede på erfaringstal sammenholdt med oplysningerne fra de berørte grundejere. Disse havde således modtaget et brev, hvori de faktiske afløbsforhold, som kommunen havde registreret om den enkelte ejendom, var angivet. Grundejerne kunne herefter reagere, hvis der var fejl. En del reagerede, og for eksempel var der nogle, som oplyste, at de ikke afledte til Ferring Sø eller Vesperne, hvorefter de pågældende udgik af planen. Sagsøgte lod i øvrigt grundejerne selv beskrive deres afløbsforhold. Da Miljøstyrelsen havde underkendt de oprindelige påbud fra 1991, blev der i oktober 1993 afholdt et møde med de berørte grundejere, som tilkendegav, at de ikke frivilligt ville opfylde kravene, hvorefter der i 1994 blev udstedt nye påbud. Sagsøgte anså ikke ejendommenes afløbsforhold for ulovlige, men utilstrækkelige, idet deres rensning af spildevandet ikke var tilstrækkelig. Der blev givet flere fristforlængelser bl.a. på grund af vejret og en verserende retssag, hvor sagsøgte fik medhold. Der har været afholdt flere møder med arbejdsgruppen, også i forbindelse med at sagsøgte gav den seneste fristforlængelse ved skrivelsen af 7. maj 1996. Det var Teknik- og Miljøudvalgets opfattelse, at grundejerne søgte at trække tiden ud, hvorfor der til sidst alene blev givet en kort fristforlængelse. Fristen for udførelsen af arbejderne for de sagsøgere, som udleder til Ferring Sø, blev sat, således at den udløb samtidig med den tilsvarende frist for de sagsøgere, som udleder til Søndre Vese. Derimod blev søgsmålsfristerne ikke koordineret. Det var efter det seneste møde klart, at sagsøgte herefter ikke ville give flere fristforlængelser, og der blev ikke søgt herom. Alle vidste da, at der ikke mere var noget grundlag for en dialog mellem parterne. Når de påbud, som er omfattet af sagen, er opfyldt, er planen gennemført i Ferring Sø- og Søndre Vese-området, bortset fra området ved Strande by, hvor nedsivningsanlæg ikke vil kunne fungere på grund af grundvandsstanden. Ændring af de eksisterende kloakforhold afventer udfaldet af denne sag. Det er ikke kommet bag på han, at der er 25 t fosfor i Ferring Sø, og at målsætningen for søen derfor først vil kunne opnås et antal år efter, at tilledningen er stoppet. Indholdet af amtets pressemeddelelse af 16. december 1998 opfatter han således, at handlingsplanen har givet resultater, men målsætningerne er endnu ikke opfyldt, og bl.a. er der stadig badeforbud i Ferring Sø.

Afdelingschef Hans Larsen har forklaret, at han er chef for Ringkjøbing Amts afdeling for overfladevand, og at han siden 1976 har beskæftiget sig med dette område. Recipientkvalitetsplanen blev udarbejdet i henhold til lovgivningen som en samlet plan for vandområderne i amtet. Målsætningerne fra planen indgik

1836

senere i regionplanen. I recipientkvalitetsplanen er de enligt beliggende ejendomme ikke nævnt, da forureningskilderne kun er nævnt overordnet, og da man ikke da kendte forureningskilderne. Sagsøgte deltog aktivt i udarbejdelsen af handlingsplanen, således at amtet ikke overve-

jede at meddele sagsøgte påbud i denne anledning. Kildeopsplittingsrapporten, som blev bestilt af amtet, er baseret på mange målinger, ligesom sagsøgte bidrog med oplysninger hertil. Da denne rapport blev udarbejdet, vidste man ikke i amtet, at der var et sediment på 25 t fosfor på bunden af Ferring Sø, men man havde en formodning om, at der var en fosforophobning. En sådan ophobning vil forlænge den tid, det tager, inden målene er nået. Det konstateredes på grundlag af rapporten, at fosforpåvirkningen fra bl.a. den spredte bebyggelse var en medvirkende årsag til forureningen af Ferring Sø. Vurderingen af fosforudledningen fra en husstand bygger på personækvivalenter, der er baseret på mange års erfaringer vedrørende gennemsnitlige udledninger fra husholdninger, hvorunder der også er taget højde for, om bl.a. beboerne er udearbejdende og derfor ikke er i huset hele tiden. Størrelsen af udledningen fra den enkelte ejendom kan ikke vurderes på grundlag af størrelsen af den enkelte ejendoms vandforbrug. De ligevægtstilstande, som er beregnet for søerne, er lavet ved hjælp af computerprogrammer. Ligevægtstilstanden beskriver, hvor meget fosfor der kan tilføres en sø, uden at der herved sker ophobning af fosfor i søen. For Ferring Sø er ligevægten beregnet til 1,2 t tilført fosfor om året. Af notatet til brug for statusmøde om Ferring Sø den 10. december 1998 ser det ud, som om målet er nået, idet den totale fosfortilførsel til Ferring Sø i 1997 er opgivet til 580 kg, men 1997 var et meget tørt år, hvilket har stor betydning for, hvor meget fosfor, der tilføres søen. I 1998 var tilførslen ca. 1,2 t fosfor, medens den for 1999 forventes at ligge over 1,2 t på grund af nedbørsmængden. Man kan således ikke se på et enkelt år, når man skal vurdere, om en målsætning er opfyldt. Vandkvalitetsinstituttet har efterfølgende vurderet, at ligevægtstilstanden snarere er 900 kg end 1,2 t. Notatet om vurdering af fosforbelastningen af Vesperne og Noret af 5. maj 1995 er udarbejdet på grundlag af beregninger svarende til dem, der er lavet for Ferring Sø. Ved Søndre Vese er der ikke så mange forureningskilder, hvorfor der er et særligt behov for at fokusere på forureningen fra den spredte bebyggelse. Det er korrekt, at spildevands passage gennem dræn reducerer mængden af visse stoffer, men fosfor fortsætter normalt i højere grad gennem drænsystemet til recipienten end organiske stoffer. Han vil ikke afvise, at fosforbelastningen kan reduceres med 55% i dræn. Han ved ikke, om der i kildeopsplittingsrapporten er taget højde herfor.

Teknik- og miljømedarbejder Asbjørn Frederiksen har forklaret, at han i 1985 blev leder af sagsøgte kloak- og miljøafdeling. Han har ikke beskæftiget sig med miljøopgaver siden 1993. Han deltog i 1990 i fremskaffelsen af oplysningerne til brug for kildeopsplittingsrapporten, bl.a. ved besøg på de enkelte ejendomme. De havde kort at gå ud fra, og de registrerede, hvor mange ejendomme der var i oplandet til Ferring Sø, for at man kunne beregne ejendommenes miljøbelastning på grundlag af erfaringstal. Antallet af personer pr. ejendom blev beregnet på grundlag af et gennemsnit pr. ejendom i kommunen. De tog enkelte spildevandsmålinger, men kunne ikke bruge dem til noget, fordi udledningen fra en enkelt ejendom sker stødvis. De registrerede ca. 150 ejendomme, men kun ca. 10% af disse har fået påbud, medens de øvrige frivilligt lavede de ændringer, som de blev bedt om. Det er meget svært at måle, om et minirensanlæg lever op til funktionskrav, men man havde en vis erfaring for rensningsgraden fra forskellige typer af anlæg. Han mener, at gårdbidragene stort set er reduceret til nul. Efter hans opfattelse var det erfaringsmæssigt kendt, at der var et sediment på bunden af Ferring Sø. Han har ikke deltaget i arbejdet vedrørende de ejendomme, der udleder til Søndre Vese.

Johannes Heick har forklaret, at han blev ansat hos sagsøgte den 1. august 1994. Han beskæftiger sig med miljøtilsyn. I 1996 blev han involveret i denne sag. Han har kun haft med udstedelsen af påbuddene vedrørende ejendommene, som udleder til Søndre Vese, at gøre. Påbuddene blev givet på grundlag af notatet af 5. maj 1995 om vurderingen af fosforbelastningen af Vesperne og Noret, fordi der skulle ske en reduktion af stofmængderne til Søndre Vese. Funktionskravene i påbud-

dene fra 1996 blev fastsat, således at de svarede til de krav, der var fastsat i påbuddene til ejerne af ejendommene, som udledte spildevand til Ferring Sø. Når der i påbuddene står, at projekterne skulle godkendes af sagsøgte, skyldes det efter hans opfattelse, at der skulle gives en udlednings- eller nedsivningstilladelse. På den måde var der også dokumentation for, hvad der blev lavet. Kravet om udførsel ved en autoriseret kloakmester blev stillet, da spildevandsledninger i jorden skal laves af en autoriseret kloakmester, men han ved ikke, om der også var krav om, at en kloakmester skulle lave den øvrige del af ændringerne. Der kunne ikke gives påbud om at etablere et nedsivningsanlæg. Forud for påbuddene havde kommunen besigtiget alle ejendomme, der førte spildevand til Vesperne. En gruppe ældre grundejere ved Ferring Sø har ikke fået påbud, men når der sker ejerskifte af disse ejendomme, vil der blive udstedt påbud. Endvidere blev der i 1996 etableret en kloakledning fra Ferring by, og de ejendomme i det åbne land, som denne ledning passerer, og som derfor vil kunne tilsluttes kloaknettet, har heller ikke fået et påbud. Afklaring for disse ejendomme afventer udfaldet af denne sag.

1837

Vedrørende udledningen til Søndre Vese har grundejerne i Strande by ikke fået påbud. I alt er der ca. 50 sager ved Ferring Sø og et mindre antal ved Søndre Vese, der ikke er afsluttede. Heri er medregnet de sager, som er omfattet af retssagen.

Sagsøgerne Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard har over for sagsøgtes påstand om afvisning gjort gældende, at sagen er anlagt rettidigt, jf. miljøbeskyttelseslovens § 101, idet søgsmålsfristen ikke gælder, når der er tale om ugyldige påbud som i denne sag. Disse sagsøgere har i anden række gjort gældende, at der ikke af sagsøgte er udstedt endelige påbud, da sagsøgte har stillet krav om, at projekterne skal godkendes. Søgsmålsfristen kan derfor først regnes fra det tidspunkt, hvor det enkelte projekt bliver godkendt. Endvidere har sagsøgte accepteret, at alle sagsøgerne optræder som en samlet gruppe, og der gælder derfor samme frist for anlæggelse af sag for alle sagsøgere. Derfor løber søgsmålsfristen, således som sagsøgtes skrivelse af 7. maj 1996 til sagsøgerne også må forstås, først fra den 1. juli 1996. Disse sagsøgere har endelig vedrørende spørgsmålet om afvisning gjort gældende, at sagsøgtes skrivelser om forlængelse af frister må betragtes som tilbagekaldelse af de udstedte påbud og udstedelse af nye påbud, således at der fra de sidste skrivelser af 7. maj 1996 løber en ny 6-måneders søgsmålsfrist. Dette bestyrkes særligt af, at sagsøgte ikke har hjemmel til at forlænge søgsmålsfristen.

Alle sagsøgerne har til støtte for deres påstand under sagen gjort gældende, at alle de afgivne påbud er ugyldige, og har nærmere anført, at det er uhjemlet at begrunde et påbud, alene med henvisning til at målsætninger for en overfladerecipient ikke er opfyldt. Derimod kræves der til udstedelse af påbud efter miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 4, en konkret vurdering i det enkelte tilfælde, hvilken vurdering ikke har fundet sted, særligt ikke for så vidt angår påbuddene til de sagsøgere, der udleder til Søndre Vese. Hertil kommer, at sagsøgte befandt sig i en retsvildfarelse, da sagsøgte gik ud fra, at man havde pligt til at handle, således at de fastsatte målsætninger kunne opfyldes. En sådan pligt gælder ikke, særligt ikke da recipientkvalitetsplanen og regionplanen med de deri indeholdte målsætninger er behæftet med såvel indre som ydre tilblivelsesmangler, bl.a. fordi der ikke er foretaget konsekvensvurderinger eller kortlægning af de enkelte forureningskilder, og fordi recipientkvalitetsplanen heller ikke indeholder bemærkninger om enlig beliggende ejendomme, medens disse alene er omtalt i regionplanens redegørelsesdel. Redegørelsesdelen er ikke bindende for sagsøgte, og sagsøgerne havde, derfor ikke anledning til at reagere heroverfor.

Sagsøgerne Klaus Lybecker Eskesen, Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo, der alle afleder til Ferring Sø, har særligt gjort gældende, at den indgåede aftale mellem sagsøgte, amtet og Thyborøn-

Harboøre Kommune om handleplanen er i strid med kravet om en individuel vurdering. Endvidere bygger kildeopsplittingsrapporten på fejlagtige oplysninger, idet der bl.a. ikke er taget hensyn til den rensning af vandet, der sker ved vandets passage gennem drænrørene, og til det sediment, som findes i Ferring Sø.

Samtlige sagsøgere har endvidere med hensyn til gyldigheden af de enkelte påbud gjort gældende, at det er i strid med proportionalitetsprincippet at stille krav om investeringer på op til 50.000 kr. for den enkelte ejendom, når der ikke er foretaget individuelle vurderinger af, hvilke resultater der herved kan opnås. Dette gælder særligt, når det fremgår, at målsætningerne for recipienterne Ferring Sø og Strande Enge nu er opfyldte. Sagsøgerne har dernæst gjort gældende, at der ikke i miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 4, er hjemmel til at stille funktionskrav i form af grænseværdier. Der må derimod fastsættes konkrete krav til det enkelte anlægs indretning efter en konkret vurdering af anlægget. Det er umuligt for sagsøgerne at vide, hvorledes disse funktionskrav skal opfyldes, og sagsøgte har ikke vejledt herom, hvorfor påbuddene tillige er umulige at opfylde. Hertil kommer, at sagsøgte har bevisbyrden for, at de pågældende krav ikke er opfyldt, hvilken bevisbyrde kun kan løftes ved målinger af det enkelte anlæg og ikke ved anvendelse af erfaringstal. Endelig har sagsøgerne gjort gældende, at påbuddene er ugyldige, da det er uhjemlet at stille krav om godkendelse af de enkelte projekter og at stille krav om, at disse i deres helhed skal udføres af en autoriseret kloakmester.

Sagsøgte har til støtte for påstanden om afvisning over for sagsøgerne Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard gjort gældende, at sagen for disses vedkommende er anlagt efter udløbet af fristen i miljøbeskyttelseslovens § 101. Skrivelsen af 7. maj 1996 vedrører kun en kortere forlængelse af fristen for anlæggelse af retssag, og denne frist blev ikke overholdt af disse sagsøgere. Der er ingen dokumentation for, at fristen senere er blevet forlænget, og påbuddene var endelige fra den dag, de blev udstedt. Sagsøgte har bestridt, at der ved de enkelte fristforlængelser er tale om udstedelse af nye påbud.

Sagsøgte har til støtte for den nedlagte påstand om frifindelse over for samtlige sagsøgere gjort gældende, at de udstedte påbud er gyldige i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 4, jf. stk. 1. Recipientkvalitetsplanen er tilbage på et lovligt og forsvarligt grundlag, og man er ikke ved den senere identifikation af forureningskilderne bundet af, hvad der er nævnt herom i recipientkvalitetsplanen. Det er legalt at samarbejde

1838

med amtet og andre kommuner om realiseringen af de opstillede målsætninger, og den udarbejdede handlingsplan kan således ikke medføre påbuddenes ugyldighed. Grundlaget for kildeopsplittingsrapporten er ikke behæftet med fejl. Denne byggede bl.a. på erfaringstal fra den dagældende bekendtgørelse nr. 310 af 25. april 1994 om spildevandstilladelser m.v. efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 3 og 4. Efter planlovens § 9 skal sagsøgte medvirke til at realisere regionsplanens retningslinjer, hvorfor det er sagligt begrundet ved udstedelsen af påbuddene at henvise til, at målsætningerne ikke er opfyldt. Efter miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 4, jf. stk. 1, skal et spildevandsanlæg fungere miljømæssigt forsvarligt, og det accepteres i praksis, at den enkeltes bidrag til forureningen ikke altid kan måles, da ingen har ret til at forurene. Betingelserne for at udstede et påbud efter bestemmelsen er opfyldt, når en ejendoms afløbsforhold, herunder udledningssted er dokumenteret, når ejendommen bidrager til forureningen af den pågældende recipient, og når recipienten dokumenteret er forurennet mere end den fastsatte målsætning. I denne sag er samtlige ejendommens afløbsforhold dokumenteret, og det er fastslået, at afløbet fra ejendommene eventuelt via dræn og vandløb ender i enten Ferring Sø eller Søndre Vese. Det kan endvidere lægges til grund, at de enkelte ejendomme bidrager til forureningen af henholdsvis Ferring Sø og Søndre

Vese, da man erfaringsmæssigt ved, hvor meget der udledes fra den enkelte ejendom, og hvilken rensning de enkelte anlæg normalt udfører. Dette gælder, uanset man ikke ved målinger har fastslået den enkelte ejendoms forureningsbidrag, og selvom det lægges til grund, at der sker en reduktion af fosfor på ca. 55% ved passagen gennem drænrør. Det må endelig lægges til grund, at hverken målsætningen for Ferring Sø eller Søndre Vese er opfyldt, i hvilken forbindelse bemærkes, at det afgørende tidspunkt i denne forbindelse er tidspunktet for påbuddenes udstedelse. Det kan herefter konstateres, at alle betingelserne for lovligt at udstede påbuddene var opfyldte. Sagsøgte har endvidere anført, at der på baggrund af de angivne udgifter til de påbudte ændringer er den fornødne proportionalitet mellem de forventede forbedringer og omkostningerne hertil, hvorved bemærkes, at miljøforhold har en høj prioritet. Sagsøgte har bestridt, at der ikke er hjemmel til at meddele påbud med funktionskrav som sket, og at det ikke er muligt at kontrollere om disse krav opfyldes ved fremlæggelse af dokumentation fra den enkelte leverandør sammenholdt med de anvendte erfaringstal. Sagsøgte har endelig bestridt, at det kan føre til påbuddenes ugyldighed, at der er stillet krav om sagsøgtens godkendelse af de enkelte projekter og om, at projekterne skal udføres af en autoriseret kloakmester. Sagsøgte skal således meddele en udledningstilladelse, ligesom det skal påses, om der skal gives nedsivningstilladelse til den påtænkte løsning. Kravet om udførelse af autoriseret kloakmester skal alene betragtes som en servicemeddelelse, da det følger af anden lovgivning, at en del af et spildevandsanlæg skal udføres af en autoriseret kloakmester.

Landsrettens begrundelse og resultat:

Vedrørende sagsøgtens afvisningspåstand (sagsøgerne Terkel Arnbjörn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard):

Efter miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 4, jf. stk. 1, kan kommunalbestyrelsen vedrørende blandt andet enlig beliggende ejendomme påbyde nødvendig forbedring eller fornyelse af spildevandsanlæg, der ikke fungerer miljømæssigt forsvarligt. Der er ikke efter lovens § 101, stk. 1, grundlag for at antage, at fristen på 6 måneder for anlæggelse af søgsmål ikke finder anvendelse, når det gøres gældende, at et påbud udstedt med hjemmel i lovens § 30, stk. 4, jf. stk. 1, er ugyldigt. Da påbuddene angår opfyldelse af nogle nærmere angivne grænseværdier, jf. nærmere nedenfor, må påbuddene anses for endelige, uanset at påbuddene indeholder en oplysning om, at ændringer skal udføres efter plan godkendt af sagsøgte.

Påbuddene til sagsøgerne er dateret den 6. oktober 1994, og sagsøgte har flere gange, senest ved skrivelser af 7. maj 1996, efter anmodning forlænget blandt andet søgsmålsfristen. Dette forhold kan ikke i sig selv medføre, at de oprindelige påbud anses for tilbagekaldt, og nye samtidig udstedt, og der er heller ikke efter indholdet af skrivelserne af 7. maj 1996 grundlag for at fastslå, at søgsmålsfristen herefter skulle løbe længere end til den 1. juli 1996. Endelig er det ikke godtgjort, at der på andet grundlag er meddelt sagsøgerne en forlængelse af søgsmålsfristen, således at denne udløb samtidig med søgsmålsfristen i henhold til påbuddene af 2. maj 1996.

Da sagen først er anlagt den 29. oktober 1996, er sagen af disse sagsøgere derfor anlagt for sent.

Vedrørende sagsøgtens frifindespåstand (sagsøgerne Klaus Lybeck-Eskesen, Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo):

Afgørelsen om, hvorvidt betingelserne for udstedelse af et påbud efter miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 4, jf. stk. 1, er opfyldt, beror på en konkret vurdering, men det kan ikke antages, at afgørelsen altid kræver måling af udledningen af forurenende stoffer fra det enkelte anlæg. Hensynet til lovgivningens praktiske gennemførlighed og til omkostningerne ved at tilvejebringe grundlag for påbud vedrørende spildevandsanlæg, der som i denne sag alene omfatter en enkelt husstand, må antages at medføre, at afgørelsen kan træffes på grundlag af

almindeligt anerkendte normtal vedrørende miljøbelastningen og vedrørende funktion og renssevne m.v. ved anlæg af den konkrete type og størrelse.

1839

Forudsætningen for at udstede påbud på dette grundlag er, at anlæggets afløbsforhold er oplyst, at der er fastsat en målsætning for recipientens vandkvalitet, som ikke er opfyldt, og at det kan lægges til grund, at spildevandet fra anlægget bidrager til forureningen af recipienten.

Sagsøgerne har bekræftet, at afløbene fra de ejendomme, der er omfattet af påbuddene af 2. maj 1996, gennem drænrør, grøfter m.v. fører til Søndre Vese, som kommunen lagde til grund, og det lægges til grund, at amtskommunen i recipientkvalitetsplanen fra 1985 og i regionplanen fra 1993 havde opstillet en målsætning for vandkvaliteten i Søndre Vese, der, som det fremgår af amtskommunens notat af 5. maj 1995, fortsat ikke var opfyldt. Der er ikke grundlag for under denne sag, som amtskommunen ikke er part i, at tage stilling til grundlaget for den opstillede målsætning. Kommunen, der som et led i sin virksomhed blandt andet har til opgave at virke for opfyldelsen af regionplanen, jf. planlovens § 9, måtte herefter tage skridt til målsætningens opfyldelse.

På baggrund af de normtal, som fremgår af den daværende bekendtgørelse nr. 310 af 25. april 1994 og spildevandstilladelser m.v. efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 3 og 4 (nu bekendtgørelse nr. 501 af 21. juni 1999), for en personækvivalent, sammenholdt med oplysningerne om den rensning, der normalt kan forventes i et spildevandsanlæg svarende til sagsøgtens, og da sagsøgerne ikke har godtgjort, at udledningen fra det enkelte spildevandsanlæg ikke bidrager til forureningen af Søndre Vese, lægges det til grund, at sagsøgtens spildevandsanlæg bidrager til forureningen af Søndre Vese. Det er derfor uden betydning, om udledningen fra et eller flere af de pågældende spildevandsanlæg under vejs til Søndre Vese passerer et vandløb, hvor den målsætning, som er fastsat i regionplanen, er opfyldt.

Betingelserne for at meddele påbud om nødvendige forbedringer eller fornyelse af anlæggene var herefter opfyldt.

Der er ikke efter formuleringen af miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 1, grundlag for at antage, at et sådant påbud ikke kan gives ved angivelse af grænseværdier for mængder eller koncentrationer af forurenende stoffer fra det enkelte spildevandsanlæg. Det er ikke godtgjort, at de eksisterende anlæg renser spildevandet væsentligt bedre end sådanne anlæg normalt gør, og landsretten lægger derfor til grund, at de krav, der i påbuddene er stillet til spildevandsanlæggenes funktion, ikke er opnået. Herefter, og da det ikke er godtgjort, at påbuddene er umulige at opfylde, findes sagsøgte at have været berettiget til at påbyde sagsøgerne at overholde de nævnte grænseværdier.

Det må lægges til grund, at de foranstaltninger, der kræves til opfyldelse af påbuddene ikke er af ekstraordinær karakter, og på den baggrund er det ikke godtgjort, at udgifterne hertil vil være af en sådan størrelse, at de vil stå i misforhold til den forventede rensning af spildevandet fra den enkelte ejendom som led i en samlet løsning af forureningsproblemerne i Søndre Vese.

Det kan lægges til grund, at sagsøgerne lovligt kunne udlede spildevand, som endte i Søndre Vese. Landsretten finder derfor ikke, at de påbudte ændringer af sagsøgtens spildevandsanlæg kræver en udledningstilladelse efter miljøbeskyttelseslovens § 28, stk. 2, jf. stk. 1, da ændringerne forventes at medføre en mindre forurening af det udledte spildevand. Det lægges til grund, at ændringer, der indebærer etablering af et nedsivningsanlæg, kræver tilladelse. Sagsøgte har bekræftet, at kun en del af de påbudte ændringer skal udføres af en autoriseret kloakmester. Det forhold, at det i påbuddene uden hjemmel er oplyst, at ændringerne som et generelt krav skal udføres af en autoriseret kloakmester efter plan/projekt, der forinden er godkendt af sagsøgte, kan imidlertid ikke føre til, at påbuddene er ugyldige.

Herefter, og da det, som sagsøgerne i øvrigt har anført, ikke kan føre til et andet resultat, tager landsretten sagsøgtets påstand om afvisning til følge over for sagsøgerne Terkel Arnbjørn, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen og Bent Skafsgaard, og landsretten tager sagsøgtets påstand om frifindelse til følge over for sagsøgerne Klaus Lybecker Eskesen, Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo.

- - -

I sagsomkostninger skal sagsøgerne Terkel Arnbjørn, Ingolf Lisby Jensen, Bent Skafsgaard, Klaus Lybecker Eskesen, Bent Skovgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo samt statskassen in solidum til sagsøgte betale 80.000 kr. Heraf skal statskassen endeligt afholde 10.000 kr.

Højesterets dom.

I tidligere instans er afsagt dom af Vestre Landsrets 10. afdeling den 25. september 2000.

I pådømmelsen har deltaget fem dommere: Hermann, Wendler Pedersen, Peter Blok, Børge Dahl og Poul Søgaard.

Appellanterne, Terkel Arnbjørn, Klaus Eskesen, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen, Bent Skafsgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo, har gentaget deres påstande.

Indstævnte, Lemvig Kommune, har påstået stadfæstelse.

Der er til brug for Højesteret tilvejebragt yderligere oplysninger.

1840

Højesterets bemærkninger.

Af de grunde, der er anført af landsretten, stadfæster Højesteret dommen.

Thi kendes for ret:

Landsrettens dom stadfæstes.

I sagsomkostninger for Højesteret skal appellanterne, Terkel Arnbjørn, Klaus Eskesen, Ingolf Lisby Jensen, Mads Kvist Pedersen, Bent Skafsgaard, Peter Stephansen og Kurt Aabo, en for alle og alle for en betale 50.000 kr. til indstævnte, Lemvig Kommune.

De idømte sagsomkostningsbeløb skal betales inden 14 dage efter denne højesteretsdoms afsigelse.

1. U 2002.757 H, Bent Christensen: Forvaltningsret, domstolsprøvelse (1988) s. 26 ff, Toftegaard Nielsen i U 2000 B s. 327 f, Moe i U 2002 B s. 156 f, Bjerring og Møller: Miljøbeskyttelsesloven af 1991 (1998) s. 748 f.
2. FT 1990-91, A sp. 1549 f, Miljøstyrelsen: Spildevandsredegørelse 1995 (2/1995) s. 15 f, 23, 36 f, Miljøstyrelsens Betænkning nr. 3/1996 om spildevandsafledningen i det åbne land m.v. s. 28 f, 53 ff, 65, FT 1996-97, A s. 2908, Miljøstyrelsens vejledning nr. 5/1999 s. 85 ff, Bjerring og Møller a.s.s. 325 ff, Karnov 2000 s. 2442, note 183, og s. 2443, note 185.